

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

Evidenčné číslo: 101006/I/2020/36080377333427972

**ENVIRONMENTÁLNE POISTENIE AKO SPOSÔB
RIEŠENIA FINANČNÝCH DOPADOV ZODPOVEDNOSTI
PODNIKATEĽSKÉHO SEKTORA ZA
ENVIRONMENTÁLNE ŠKODY**

Diplomová práca

2020

Bc. Veronika Kvasňovská

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

ENVIRONMENTÁLNE POISTENIE AKO SPOSÔB
RIEŠENIA FINANČNÝCH DOPADOV ZODPOVEDNOSTI
PODNIKATEĽSKÉHO SEKTORA ZA
ENVIRONMENTÁLNE ŠKODY

Diplomová práca

Študijný program: Financie

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra financií

Vedúci záverečnej práce: Ing. Magdaléna Červeňová, CSc.

Bratislava 2020

Bc. Veronika Kvasňovská

Pod'akovanie

Týmto by sme chceli pod'akovať vedúcej práce Ing. Magdaléne Červeňovej, CSc. za jej pomoc a odborné vedenie pri spracovávaní tejto záverečnej práce. Ďalej by sme sa chceli pod'akovať za súčinnosť aj osloveným zástupcom poisťovní.

ABSTRAKT

KVASŇOVSKÁ, Veronika: *Environmentálne poistenie ako spôsob riešenia finančných dopadov zodpovednosti podnikateľského sektora za environmentálne škody*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra financií. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Magdaléna Červeňová, CSc. – Bratislava: NHF EU, 2020, 82 s.

Cieľom diplomovej práce je analyzovať a porovnať produkty poistenia zodpovednosti za environmentálnu škodu, ktoré poskytujú poisťovne na slovenskom trhu. Práca sa zameriava na porovnanie poisťovateľov na Slovensku, ďalej sa venuje porovnaniu systémov environmentálneho poistenia a legislatívy vo vybraných krajinách Európy. Práca je rozdelená do 4 kapitol. Obsahuje 6 obrázkov, 2 grafy a 10 tabuliek a 4 prílohy. Prvá kapitola je venovaná teoretickému výkladu termínu životné prostredie a jeho vzťahu k ekonomike, ďalej definícii environmentálneho rizika, definícii environmentálneho poistenia a rozboru smernice o environmentálnej zodpovednosti. V ďalšej kapitole sa charakterizuje hlavný cieľ a čiastkové ciele záverečnej práce a metodika práce. Záverečná kapitola sa zaoberá vyhodnotením a interpretáciou údajov získaných prostredníctvom prieskumu trhu. Ďalej sa zaoberá komparáciou systémov poistenia vo vybraných krajinách Európy a v poslednej časti je venovaná pozornosť problematike poisťovania environmentálnych rizík v sektore malých a stredných podnikateľov. Výsledkom riešenia danej problematiky sú odporúčania a návrhy opatrení, ktoré by mohli viesť k zefektívneniu a k skvalitneniu ponúkaných poistných riešení na slovenskom trhu.

Kľúčové slová:

environmentálne poistenie, zodpovednosť, smernica o environmentálnych škodách, poisťovne, environmentálne riziko

ABSTRACT

KVASŇOVSKÁ, Veronika: *Environmental insurance as a way of dealing with the financial implications of the responsibility of the business sector for environmental damage.* – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra financií. – Thesis supervisor: Ing. Magdaléna Červeňová, CSc. – Bratislava: NHF EU, 2020, 82 pages

The aim of the diploma thesis is to analyze and compare environmental liability insurance products provided by insurance companies on the Slovak market. The thesis focuses on the comparison of insurers in Slovakia, it also deals with the comparison of environmental insurance systems and legislation in selected European countries. The thesis is divided into 4 chapters. It contains 6 figures, 2 graphs and 10 tables and 4 annexes. The first chapter is devoted to the theoretical interpretation of the term environment and its relationship with the economy, the definition of environmental risk, environmental insurance and the analysis of the directive on environmental liability. The next chapter describes the main objective and partial objectives of the final thesis and the methodology of the thesis. The final chapter deals with the evaluation and interpretation of data obtained through market research. It also deals with comparison of insurance systems in selected European countries and in the last part attention is paid to the issue of insurance of environmental risks in the sector of small and medium enterprises. The result of the solution of this issue are recommendations and suggestions of measures that could lead to more effective and better quality of offered insurance solutions on the Slovak market.

Key words:

environmental insurance, liability, environmental liability directive, insurance companies, environmental risk

O B S A H	str.
Úvod.....	8
1 Teoretické východiská environmentálneho poistenia.....	11
1.1 Životné prostredie a ekonomika.....	11
1.1.1 Väzby medzi ekonomikou a životným prostredím.....	11
1.1.2 Externality.....	13
1.1.3 Spoločensky efektívna úroveň znečistenia.....	14
1.2 Škody na životnom prostredí.....	14
1.2.1 Kvantifikácia škôd na životnom prostredí.....	16
1.3 Environmentálne riziko.....	19
1.3.1 Meranie environmentálnych rizík.....	21
1.3.2 Ďalšie východiská pri hodnotení environmentálnych rizík v odvetví automobilovej dopravy.....	23
1.4 Zodpovednosť za škody na životnom prostredí.....	25
1.5 Environmentálne poistenie.....	28
1.6 Ďalšie formy finančného zabezpečenia.....	31
1.6.1 Poolový systém.....	32
1.6.2 Kompenzačné garančné fondy.....	32
1.6.3 Kaptívne poisťovne.....	33
1.6.4 Banková záruka.....	33
1.6.5 Ďalšie prístupy k zaisteniu environmentálneho rizika.....	34
1.7 Smernica EÚ o environmentálnej zodpovednosti.....	35
1.7.1 Hlavné črty a ciele smernice o environmentálnej zodpovednosti.....	35
1.7.2 Dôsledky ELD z hľadiska riadenia rizík.....	37
2 Cieľ práce a metodika práce.....	39
3 Analýza environmentálneho poistenia.....	41
3.1 Súčasný stav trhu environmentálneho poistenia na Slovensku.....	41
3.1.1 Charakteristika systému.....	41

3.1.2	Možné poistné riešenia	43
3.1.3	Porovnanie poisťovní	47
3.1.4	Výhody a nevýhody environmentálneho poistenia	56
3.1.5	Možnosti využitia environmentálneho poistenia v prospech životného prostredia ...	57
3.2	Súčasný stav trhu environmentálneho poistenia vo vybraných krajinách Európy	59
3.2.1	Česká republika	61
3.2.2	Nemecko	62
3.2.3	Francúzsko	64
3.2.4	Veľká Británia	65
3.2.5	Španielsko	66
3.2.6	Švédsko	67
3.3	Hodnotenie environmentálnych rizík v sektore malých a stredných podnikateľov ...	68
4	Diskusia výsledkov	72
	Záver	76
	Zoznam použitej literatúry	78
	Zoznam použitých obrázkov, grafov a tabuliek	82
	Zoznam použitých príloh	83

Úvod

Životné prostredie je podľa zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí “*všetko, čo vytvára prirodzené podmienky existencie organizmov vrátane človeka a je predpokladom ich ďalšieho vývoja. Jeho zložkami sú najmä ovzdušie, voda, horniny, pôda, organizmy.*“¹ Z tejto definície je zrejmé, že človek je súčasťou životného prostredia a nemohol by bez neho existovať.

Napriek tomu bola starostlivosť o životné prostredie a prírodu dlho skôr na okraji záujmu verejnosti a prevažovalo nadšenie z technického pokroku. Až v posledných desaťročiach sa vplyvom rastúceho znečistenia a tým aj zníženia kvality života ľudí začal záujem o životné prostredie zvyšovať a začalo sa skúmať, aký vplyv má priemysel na prírodu a aké znečistenie je ešte v medziach tolerancie.

V súčasnej dobe je environmentálna politika podnikateľských subjektov už súčasťou marketingovej stratégie a zodpovedný prístup k ochrane životného prostredia sa stal potenciálnou konkurenčnou výhodou. Sprísňujú sa normy a limity vyžadované zákonom a to, čo pred niekoľkými rokmi bolo ešte dobrovoľnou iniciatívou, je dnes už zákonnou povinnosťou.

So zvyšujúcim sa záujmom o problematiku životného prostredia súvisí aj otázka zodpovednosti za prípadné škody, ktoré môže podnikateľský subjekt svojou činnosťou alebo haváriou spôsobiť. Aktuálne je riešenie tohto problému už zakotvené priamo v právnych poriadkoch jednotlivých štátov. S týmto ukotvením potom prirodzene súvisí aj povinnosť nahradiť prípadnú vzniknutú škodu, preto je z pohľadu podnikateľského sektora nevyhnutné adekvátne finančné zabezpečenie. Pravdepodobne najschodnejšou možnosťou je práve environmentálne poistenie.

Trh tohto poistenia vo väčšine krajín ešte nie je príliš rozvinutý a jeho ponuka nie je rozšírená, ale na základe sprísňujúcich sa zákonov a predpisov možno predpokladať, že vývoj bude rýchlo smerovať k zvýšeniu ponuky a aj dopytu po tomto produkte.

Na rastúce povedomie o environmentálnych problémoch reaguje aj Európska únia prostredníctvom svojej legislatívy. Európska únia vytvorila počas posledných 30 rokov niekoľko právnych noriem na ochranu zdravia občanov a zmiernenie následkov znečistenia životného prostredia. Všetky tieto opatrenia mali značný dopad na priemysel, zvýšili rozsah

¹ Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí.

zodpovednosti podnikateľských subjektov a následne spôsobili aj výrazné zmeny v oblasti poistenia. Jedným z najnovších nariadení je európska smernica o environmentálnej zodpovednosti (2004/35/ES) (ďalej len „ELD“), ktorej hlavným cieľom je uložiť prevádzkovateľom právnu a finančnú zodpovednosť za prevenciu a nápravu environmentálnych škôd spôsobených ich činnosťou.

Pod pojmom *prevádzkovateľ* v tejto práci rozumieme akýkoľvek subjekt vykonávajúci podnikateľskú činnosť na území Európskej únie, ktorého činnosť môže mať dopad na životné prostredie.

Cieľom diplomovej práce je analyzovať a porovnať produkty tohto typu poistenia, ktoré poskytujú poisťovne na slovenskom trhu, identifikovať silné stránky a nedostatky produktov jednotlivých poisťovateľov a v závere identifikovať najlepší produkt z pohľadu klienta. Druhým čiastkovým cieľom je analyzovať systém poistenia zodpovednosti za environmentálne škody na Slovensku a vo vybraných krajinách Európy. Posledným čiastkovým cieľom práce je posudzovanie environmentálnych rizík v sektore malých a stredných podnikov a poukázanie na dôležitosť riešenia finančného zabezpečenia pre prípad vzniku zodpovednosti za environmentálne škody práve prostredníctvom poistenia. Na základe analýz a porovnania poisťných produktov v závere práce vykonáme odporúčania smerujúce k zefektívneniu súčasného systému na Slovensku.

V prvej kapitole je obsiahnutý teoretický základ tejto práce. Venujeme sa teoretickému výkladu termínu životné prostredie a jeho vzťahu s ekonomikou. Ďalej definujeme samotné environmentálne riziko, škody, ktoré môžu vzniknúť na životnom prostredí a spôsoby ich kvantifikácie. Pokračujeme teoretickými základmi environmentálneho poistenia, jeho charakteristikou a venujeme sa aj ďalším formám finančného zabezpečenia riešenia zodpovednosti za škody na životnom prostredí. V závere v krátkosti rozoberáme smernicu Európskej únie o environmentálnej zodpovednosti.

V druhej kapitole je uvedený hlavný cieľ a čiastkové ciele, ktoré chceme v tejto práci dosiahnuť prostredníctvom analýzy systému poistenia na Slovensku a vo vybraných európskych krajinách a prostredníctvom analýzy produktov environmentálneho poistenia na slovenskom trhu. Ďalej v tejto časti popisujeme aj metodiku samotného prieskumu – formu a získavanie dát potrebných pre dosiahnutie všetkých stanovených cieľov.

V tretej kapitole sa venujeme analýze a vyhodnoteniu získaných dát a porovnaniu poisťných systémov v rámci krajín Európy a porovnaniu poisťných produktov jednotlivých

poisťovní pôsobiacich na slovenskom trhu. Pri každom zo skúmaných poisťných produktov uvádzame aj stručný súhrn výhod a nevýhod z pohľadu klienta. V závere kapitoly v krátkosti hodnotíme význam environmentálneho poistenia pre sektor malých a stredných podnikov a vykonávame odporúčania na podporu rozvoja environmentálneho poistenia práve v tomto sektore.

V poslednej kapitole uvádzame odporúčania a návrhy opatrení, ktoré by mohli viesť k zefektívneniu a k skvalitneniu ponúkaných poisťných riešení na slovenskom trhu.

1 Teoretické východiská environmentálneho poistenia

1.1 Životné prostredie a ekonomika

1.1.1 Väzby medzi ekonomikou a životným prostredím

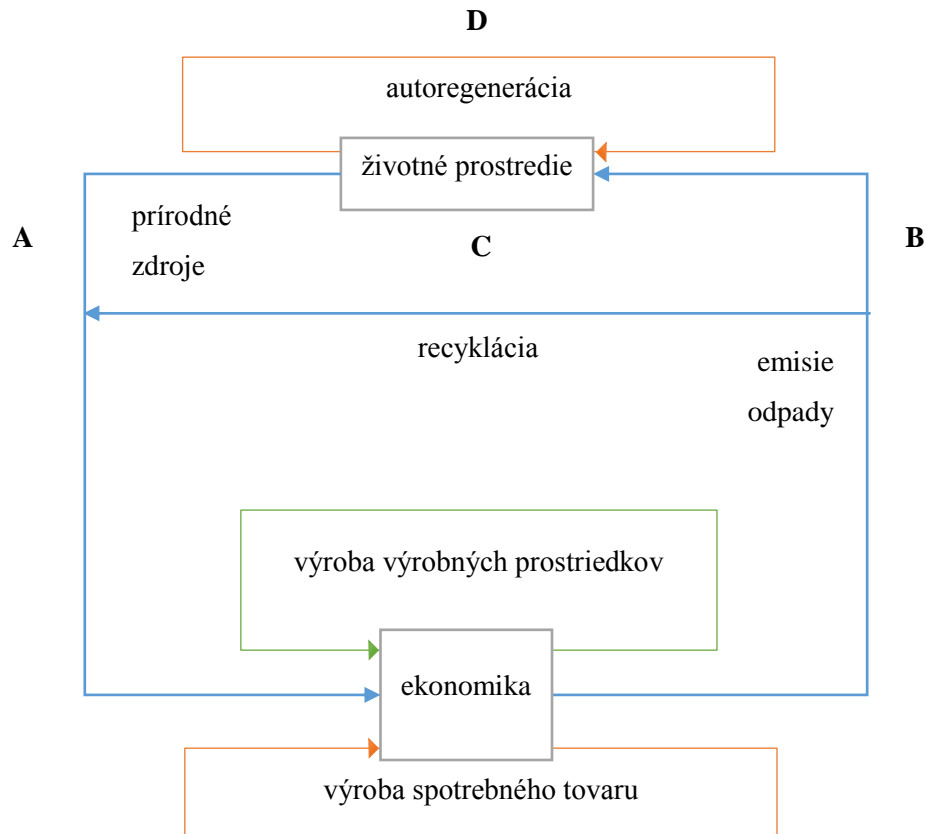
Ekonomická činnosť je výrazne prepojená so životným prostredím. Človek pri výrobe využíva prírodu predovšetkým ako zdroj surovín (môžu to byť obnoviteľné aj neobnoviteľné prírodné zdroje ako napríklad rastliny, zvieratá, nerastné suroviny) a taktiež ju využíva ako úložisko pre odpady vznikajúce pri ekonomickej činnosti.

Vzťahy medzi ekonomikou a životným prostredím možno ovplyvňovať prostredníctvom rôznych nástrojov – normatívnych, ekonomických, inštitucionálnych aj etických. Týmito nástrojmi možno pôsobiť na nasledujúce oblasti:

- spotreba prírodných zdrojov z hľadiska objemu a štruktúry (A),
- nežiadúce emisie a odpady prenikajúce do prostredia v dôsledku ekonomickej činnosti (B),
- podpora opakovaného využívania výstupov ekonomickej činnosti a recyklácia (C),
- usilovanie o prirodzenú regeneračnú schopnosť prostredia (D).²

Moldan tieto vzťahy vysvetľuje prostredníctvom schémy na obrázku 1.

² MOLDAN, Bedřich – KLENER, Pavel. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1997. s. 12. ISBN 80-7184-434-9.

Obrázok 1 – Schéma vzťahov medzi systémom ekonomiky a životného prostredia (zdroj: MOLDAN, Bedřich – KLENER, Pavel. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1997. s. 12. ISBN 80-7184-434-9)

Aj napriek vyššie menovanej snahe ekonomická činnosť stále významnou mierou prispieva k znehodnocovaniu životného prostredia. Najčastejšie problémy, ktoré v dôsledku ekonomickej činnosti vznikajú, sú znečistenie a vyčerpanie prírodných zdrojov.

Znečistenie a iné poškodenia životného prostredia zaznamenali rastúcu tendenciu predovšetkým po priemyselnej revolúcii. Zvýšenie počtu výrobných podnikov ako aj neustále rozširovanie výroby často vyčerpávajú životné prostredie až do takej miery, že sú vážne narušené jeho funkcie. Toto potom spätne ohrozuje ekonomickú reprodukciu. Dochádza tak k vzniku určitého začarovaného kruhu.

V poslednej dobe sa komplexný vzťah medzi ľudskou činnosťou a životným prostredím stal hlavným záujmom verejnosti a začal nastolovať otázky právneho, politického a hospodárskeho významu. Podľa nášho názoru by tento záujem mal v čase narastať, nakoľko narušenie funkcií životného prostredia v globálnom meradle je citelné a má dopad aj na svetovú ekonomiku a život a zdravie ľudstva.

Znečistenie životného prostredia a z neho vyplývajúce environmentálne škody sa v trhovom mechanizme prejavujú ako negatívna externalita.

1.1.2 *Externality*

Externalita je vplyv činností jedného človeka na blahobyt ľudí nezúčastňujúcich sa tejto činnosti.³ Ak je tento vplyv nepriaznivý, nazýva sa negatívnou externalitou, naopak ak je priaznivý, nazýva sa pozitívna externalita.

Príkladom negatívnej externality je práve znečisťovanie životného prostredia. Výrobné podniky okrem svojich výrobkov vypúšťajú do prostredia aj emisie, čím negatívne ovplyvňujú ostatné ekonomické subjekty. Týmto subjektom vznikajú náklady, pričom výrobné podniky, ktoré ich spôsobujú, za ne neplatia. Teda trhové vzťahy nie sú adekvátne odrazené v cenách.

Negatívne externality sa prejavujú najmä v prípade, ak:

- ide o veľké objemy produkcie,
- dochádza k značnému zaťažovaniu životného prostredia,
- ceny produktov z podobne náročnej výroby sú príliš nízke,
- chýbajú trhové podnety k stimulácii zavádzania šetrnejších technológií a postupov.⁴

Riešenie externalít nie je možné efektívne zabezpečiť iba trhovým mechanizmom. Spoločnosti nebudú dobrovoľne znižovať emisie škodlivých látok, takže úlohu regulácie znečisťovania musí prevziať štát. V ekonomike neregulovanej štátom budú spoločnosti merať mieru znečisťovania prostredia pomocou marginálnej analýzy tak, že budú porovnávať hraničné súkromné škody zo znečistenia s hraničnými nákladmi na odstránenie znečistenia. Výsledkom bude stanovenie spoločensky efektívnej úrovne znečistenia. Pri výrazných vedľajších účinkoch zo znečisťovania vedie súkromná rovnováha k neefektívne vysokej úrovni znečisťovania a príliš malej aktivite pri jeho odstraňovaní.

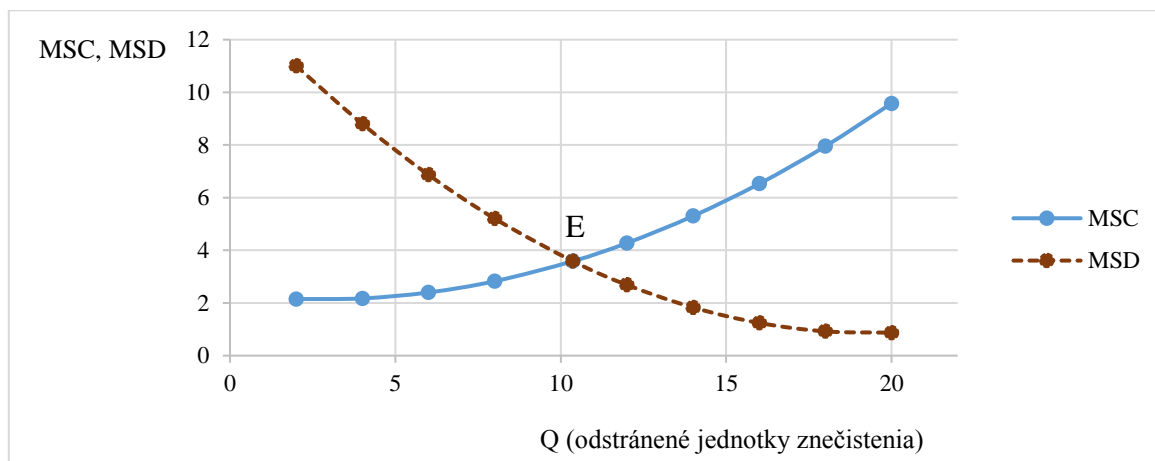
Podľa nášho názoru je úloha štátu v ochrane životného prostredia kľúčová. Štát má v tejto oblasti k dispozícii viacero účinných nástrojov, ako napríklad environmentálne dane alebo kvóty na množstvo uvoľňovaných emisií.

³ MANKIW, N. Gregory. *Principles of Economics*. 8th edition. Boston: Cengage Learning, 2018. 836 s. ISBN 978-1-305-58512-6.

⁴ SOUKUPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2011. s. 46. ISBN 978-80-210.

1.1.3 Spoločensky efektívna úroveň znečistenia

Z dôvodov, ktoré sme uvádzali na konci predchádzajúcej časti, sa pozornosť ekonómov obracia k správnej definícii tzv. spoločensky efektívnej úrovni znečistenia.

Graf 1 – Spoločensky efektívna úroveň znečistenia (zdroj: vlastné spracovanie)

Spoločensky efektívna úroveň nemôže byť nulová, vzhľadom na to, že odstránenie znečistenia je spojené s určitými nákladmi. Samuelson a Nordhaus vysvetľujú spoločensky efektívnu úroveň znečistenia nasledovne: „Neregulovaná trhov^á ekonomika bude produkovať takú úroveň znečistenia životného prostredia, pri ktorej sa hraničná súkromná škoda zo znečistenia rovná hraničným súkromným nákladom na jej odstránenie. Efektívny výsledok E sa dosahuje vtedy, keď sa hraničná spoločenská škoda (MSD) rovná hraničným spoločenským nákladom na jej odstránenie (MSC).“⁵ To znamená, že v štátom neregulovanej ekonomike bude rozsah odstránenia znečistenia príliš malý, rozsah znečistenia životného prostredia bude naopak príliš vysoký.

Spôsob ako sa vysporiadať s externalitami je tzv. internalizácia externalít, teda snaha zmeniť motiváciu ekonomických subjektov, aby brali do úvahy externé vplyvy svojich činností. Teda aby zahrnuli náklady znečistenia do svojich kalkulácií nákladov.

1.2 Škody na životnom prostredí

Zhoršovanie kvality životného prostredia sa často spája so škodami na životnom prostredí. Busenhardt výrazom *škoda na životnom prostredí* definuje ako „poškodenie prírodného prostredia, ktoré je buď nezvratné, alebo ho možno napraviť len počas dlhšieho

⁵ SAMUELSON, Paul A. – NORDHAUS, William D. *Ekonomía II*. Bratislava: Bradlo, 1992. s. 339. ISBN 80-7127-031-8.

obdobia“⁶. Podľa tejto definície majú škody na životnom prostredí vždy škodlivý vplyv na jeden alebo viac prírodných zdrojov, ako napríklad vodu, vzduch, pôdu, flóru alebo faunu. Právny rozdiel medzi škodami na životnom prostredí a škodami na majetku je v tom, že pri škodách na životnom prostredí ide o poškodenie voľných prírodných zdrojov alebo verejných vodných zdrojov. V druhom prípade ide o poškodenie majetku v súkromnom vlastníctve.

Ritschelová pod škodami na životnom prostredí rozumie „všetky záporné dôsledky zmien kvality jednotlivých zložiek životného prostredia“⁷.

Majtánová v publikácii *Poistovníctvo* pracuje s termínom environmentálna škoda. Definuje ho ako „poškodenie životného prostredia, t.j. vody, pôdy, ovzdušia, geologického podkladu, rastlinstva a živočíšstva vrátane chránených druhov a chránených biotopov. Ide o poškodenie, ktoré vymedzujú všeobecne záväzné environmentálne právne predpisy. Vzniknutá environmentálna škoda musí byť neočakávaná, nepredvídateľná a náhodná.“⁸

Zákon č. 359/3007 Z.z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd (ďalej len „zákon o prevencii a náprave EŠ“) považuje za environmentálnu škodu škodu na chránených druhoch a biotopoch, vode a pôde, ktorá má závažné nepriaznivé účinky na zdravie, ekologický, chemický alebo kvantitatívny stav a na dosahovanie alebo udržiavanie priaznivého stavu ochrany druhov a biotopov.⁹ Výnimku z tohto zákona predstavujú poškodenia, ktoré boli identifikované pred jeho účinnosťou a na ktoré má prevádzkovateľ výslovné oprávnenie v súlade s osobitným predpisom zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.

Ekonomický prístup k problematike ochrany životného prostredia vychádza z dvoch základných kategórií, ktorými sú:

1. náklady na ochranu životného prostredia,
2. škody na životnom prostredí; zníženie alebo odstránenie týchto škôd je kritérium efektívnosti nákladov na ochranu životného prostredia.¹⁰

⁶ BUSENHART, Jürg a kol. *Insuring environmental damage in the European Union*. In: Swiss Re Technical publishing. Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2007. s. 8.

⁷ RITSCHELOVÁ, Iva. *Úvod do ekonomiky životného prostredia*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2002. 96 s. ISBN 8070444150.

⁸ MAJTÁNOVÁ, Anna a kol. *Poistovníctvo*. Bratislava: Iura Edition, 2009. s.187. ISBN 978-80-8078-260-3.

⁹ Zákon č. 359/2007 Z.z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁰ SOUKUPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životného prostredia*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2011. s. 51. ISBN 978-80-210.

Na to, aby sme mohli posúdiť efektívnosť prostriedkov vynaložených na ochranu životného prostredia, je dôležité kvantifikovať škody na životnom prostredí. To umožňujú metódy mimotrhového oceňovania.

1.2.1 Kvantifikácia škôd na životnom prostredí

Existuje viacero klasifikácií metód mimotrhového oceňovania. Jedno z možných členení delí mimotrhopé oceňovanie na:

1. priame metódy – spotrebiteľ je dotazovaný priamo,
2. nepriame metódy – spotrebiteľská úspora je odvodená prostredníctvom trhu statkov, pri ktorých sú ekologické aspekty posudzované ako časť úžitkovej hodnoty.¹¹

Iná klasifikácia mimotrhových metód oceňovania vychádza z neoklasickej ekonómie a k určovaniu ekonomických hodnôt environmentálnych statkov a služieb pristupuje dvojakým spôsobom:

1. prostredníctvom expertných metód,
2. prostredníctvom zisťovania ochoty jednotlivých ľudí platiť za udržanie či zlepšenie kvality prostredia alebo prostredníctvom ochoty prijímať kompenzáciu pri zhoršení podmienok životného prostredia.¹²

Druhá skupina metód sa v literatúre označuje aj ako metódy založené na preferenčnom prístupe. V súlade s postulátmi neoklasickej ekonómie majú medzi mimotrhovými oceňovacími metódami významné miesto. Meranie úžitku zakladajú na subjektívnom chápaní peňažnej hodnoty vyjadrenej v kategóriách ako napríklad spotrebiteľská preferencia alebo individuálny úžitok. Do tejto skupiny zaradíme kontingentnú oceňovaciu metódu, metódu hedonického ocenenia a metódu cestovných nákladov.

Kontingentná oceňovacia metóda reaguje na absenciu trhových informácií o spotrebiteľských preferenciách vo sfére ochrany životného prostredia tým, že na základe analýzy ochoty platiť a ochoty prijať kompenzáciu pri strate ekologického úžitku konštruje hypotetické preferencie. Spotrebiteľia vyjadrujú svoje hodnotenie úžitkov a nákladov priamo, ale nie v reálnej situácii. V odpovediach na otázky v dotazníku vyjadrujú veľkosť

¹¹ SOUKUPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2011. s. 52. ISBN 978-80-210.

¹² SEJÁK, Josef. Principy a metody oceňování životního prostředí. *Životné prostredie: revue pre teóriu a tvorbu životného prostredia*. Bratislava: Ústav krajinnej ekológie SAV, 2002, 36(1), s.12. ISSN 0044-4863.

svojej ochoty platiť za konkrétne zvýšenie ekologického úžitku alebo sa vyjadruje, akú veľkú kompenzáciu by požadovali za utrpenú stratu ekologického úžitku. Takto je vytvorený simulovaný trh, kde reakcia spotrebiteľov na hypotetickú situáciu substituuje ich správanie na skutočnom trhu.¹³ Túto metódu nepovažujeme za v praxi realizovateľnú, a to z dôvodov:

- nie je možné identifikovať úplný zoznam služieb prírody pre človeka,
- celková ekonomická hodnota ekosystémov je neobmedzená,
- oceňovanie služieb prírody pre človeka je obmedzujúce, nakoľko oveľa dôležitejšie sú vzájomné služby medzi ekosystémami,
- ak sú služby prírody nenahraditeľné a hodnotovo neobmedzené, nemá zmysel kvantifikovať ich.

Vhodnejšou metódou je metóda hedonického ocenenia. Táto metóda vychádza zo skutočného správania spotrebiteľa. Vychádza z predpokladu, že cena súkromného statku je funkciou jeho úžitkových vlastností a že je možné zmerať vplyv týchto jednotlivých vlastností na cenu. Cenový rozdiel vyplývajúci z rozdielu príslušnej úžitkovej charakteristiky predstavuje implicitnú alebo tiež hedonickú cenu a odráža súčasne zvýšenie alebo zníženie príslušného úžitku. Rovnaký predpoklad platí aj pre verejné statky, ktoré vykazujú regionálne rozdiely a sú v komplementárnom vzťahu so súkromnými statkami. Pri environmentálnych statkoch prichádza do úvahy súvislosť s dvoma trhmi:

- trh nehnuteľností, na ktorom kvalita životného prostredia ovplyvňuje cenu súkromného statku,
- trh práce, kde sa predpokladá, že zdravotné riziko spojené s nízkou kvalitou životného prostredia je zahrnuté v mzde.¹⁴

Metóda hedonického oceňovania má podľa nášho názoru lepšiu vypovedaciu schopnosť ako kontingentná metóda, nakoľko vychádza zo skutočného správania spotrebiteľa. Avšak jej použitie je obvykle spojené s prijatím viacerých predpokladov, ktoré väčšinou nie sú ďalej testované a skúmané.

Metóda cestovných nákladov umožňuje kvantifikáciu strát ekologických úžitkov spojených s devastáciou rekreačných oblastí a prírodne atraktívnych lokalít. Odvodzuje sa

¹³ SEJÁK, Josef. Principy a metody oceňování životního prostředí. *Životné prostredie: revue pre teóriu a tvorbu životného prostredia*. Bratislava: Ústav krajinskej ekológie SAV, 2002, 36(1), s.12. ISSN 0044-4863.

¹⁴ SOUKUPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2011. s. 54. ISBN 978-80-210.

z individuálnych cestovných nákladov vychádzajúcich z analýzy skutočného správania sa spotrebiteľov. Na základe kvantifikácie týchto nákladov sa stanoví skutočná agregovaná funkcia dopytu po danej lokalite.¹⁵ Nevýhodou tejto metódy je obmedzená použiteľnosť.

Metódy založené na expertnom prístupe vychádzajú z expertného určovania ekologických hodnôt rôznych častí životného prostredia alebo nákladov a rizík spojených s externalitami. Existuje široká rada nepreferenčných metód, napríklad metóda ovplyvnenia produkcie, metóda založená na „dose-response“ údajoch, metóda preventívnych výdavkov a iné. Zo všetkých spomenieme aspoň najpoužívanejšiu metódu defenzívnych výdavkov. Táto metóda je založená na hypotéze o vzájomnej zameniteľnosti medzi kvalitou životného prostredia a trhovými statkami. Predpokladá, že znečistenie životného prostredia je možné substituovať nákladmi na predchádzanie či zníženie jeho negatívneho dopadu. V praxi je nutné pri použití tejto metódy vyberať prípady, ktoré spĺňajú podmienky:

- dostatočnej averzie príslušného subjektu ku škodám na životnom prostredí,
- dostatočného objemu vierohodných informácií o dopadoch škôd na prostredie.¹⁶

Metódy založené na expertnom prístupe považujeme za vhodné na kvantifikáciu škôd na životnom prostredí, je potrebné však brať do úvahy čiastočnú subjektívnosť takéhoto ocenenia. Dôveryhodnosť výsledku stojí na kvalite odborníka, ktorý oceňovanie vykonal.

Metódy založené na preferenčnom prístupe	Metódy založené na expertnom prístupe
Kontingentná oceňovacia metóda	Metóda defenzívnych výdavkov
Metóda hedonického ocenenia	Metóda ovplyvnenia produkcie
Metóda cestovných nákladov	Metóda založená na „dose-response“ údajoch
	Metóda preventívnych výdavkov

Tabuľka 1 – Prehľad metód mimotrhového oceňovania environmentálnych škôd (zdroj: vlastné spracovanie)

V ďalšej časti tejto práce sa venujeme definícii environmentálneho rizika a rozoberáme rôzne náhľady a názory na jeho poistiteľnosť. Práve správne zadefinovanie je kľúčové z dôvodu následnej vyvoditeľnosti zodpovednosti za vzniknuté škody na životnom prostredí a objektívnom vyčíslení vhodnej finančnej kompenzácie zo strany znečisťovateľa.

¹⁵ SOUKUPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2011. s. 55. ISBN 978-80-210.

¹⁶ SOUKUPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2011. s. 55. ISBN 978-80-210.

1.3 Environmentálne riziko

Termín riziko, používaný najmä v súvislosti s nejednoznačnosťou priebehu ekonomických procesov, je jedným z najviac používaných práve v poisťnej teórii. Podľa Majtánovej je riziko „neistota spojená s možným vznikom straty, pričom táto neistota vyplýva zo skutočnosti, že obvykle vždy existuje možnosť negatívnej odchýlky skutočného od predpokladaného stavu.“¹⁷

OECD definuje riziko environmentálneho znečistenia ako „riziko spojené s priemyselnými a obchodnými aktivitami, ktoré môžu nepriaznivo ovplyvniť životné prostredie, spôsobiť zdravotné problémy, škody na majetku, znečistiť prírodné zdroje a ovplyvniť biodiverzitu.“¹⁸

Podľa Korauša možno environmentálne riziko v podstate rozdeliť do dvoch základných kategórií:

- riziko environmentálneho znečistenia,
- riziko prírodných katastrof (čisté prírodné hrozby).¹⁹

Obrázok 2 – Poistiteľnosť rizika podľa Berlinera (zdroj: vlastné spracovanie)

Riziko environmentálneho znečistenia je veľkou výzvou pre poisťovateľov, nakoľko škody z neho plynúce sú charakteristické nízkou pravdepodobnosťou vzniku, ale môžu dosahovať značný rozsah. Na to, aby boli poisťovatelia ochotní poskytnúť poistné krytie pre tento typ rizika, musia mať vopred k dispozícii detailné informácie o pravdepodobnosti

¹⁷ MAJTÁNOVÁ, Anna a kol. *Poisťovníctvo*. Bratislava: Iura Edition, 2009. s. 51. ISBN 978-80-8078-260-3.

¹⁸ OECD. *Environmental Risks and Insurance: a comparative analysis of the role of insurance in the management of environment-related risks*. Paris: OECD. s. 8. ISBN 92-64-10550-6

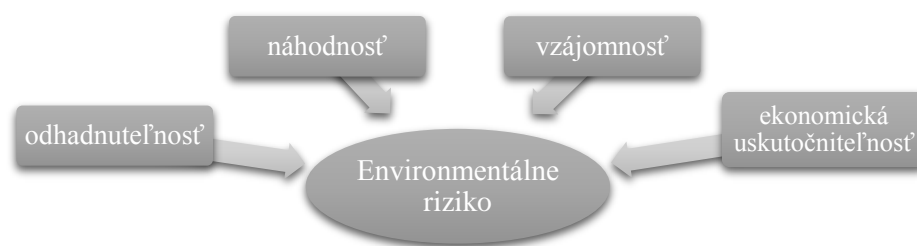
¹⁹ KORAUŠ, Antonín. *Environmentálne poistenie: Environmental insurance*. Manažérstvo životného prostredia 2007: zborník z konferencie so zahraničnou účasťou: Jaslovské Bohunice, 5. - 6. 1. 2007. Žilina: Strix at VeV, 2007, s. 273. ISBN 978-80-89281-18-3.

vzniku škody a o jej rozsahu. Berliner vo svojej práci v roku 1982 navrhol deväť kritérií, na základe ktorých je možné akékoľvek riziko hodnotiť a určiť tak jeho poistiteľnosť. Ide o náhodnosť vzniku škody, častotť výskytu škôd, maximálna možná výška škody, priemerná výška škody, predpokladaná výška poistného, verejná politika, právne obmedzenia, morálne riziko, limity krytia (obrázok 2).²⁰

Napriek tomu, že kritériá boli sformulované pred takmer štyridsiatimi rokmi, musíme konštatovať ich aktuálnosť a použiteľnosť aj v dnešnej dobe. Vyššie uvedený súbor kritérií považujeme za výstižný a takmer kompletný systém hodnotenia v tom zmysle, že jeho použitie umožňuje profesionálnym rizikovým manažérom určiť, či je riziko subjektívne poistiteľné.

Nedávno bol tento súbor prehodnotený a bol vytvorený stručnejší súbor kritérií na hodnotenie poistiteľnosti rizík, ktorý je však o niečo menej komplexný. Pozostáva z nasledujúcich štyroch prvkov:

- odhadnuteľnosť – pravdepodobnosť a závažnosť škôd musí byť kvantifikovaná,
- náhodnosť – čas, keď dôjde k poistnej udalosti, musí byť nepredvídateľný a samotný výskyt musí byť nezávislý od vôle poisteného,
- vzájomnosť – všetky subjekty vystavené danému nebezpečenstvu sa musia spojiť do jednej rizikovej skupiny, v rámci ktorej sa riziko delí a diverzifikuje,
- ekonomická uskutočniteľnosť – súkromní poisťovatelia musia mať možnosť účtovať poistné zodpovedajúce riziku.²¹

Obrázok 3 – Poistiteľnosť rizika podľa OECD (zdroj: vlastné spracovanie)

Riziká možno považovať za nepoistiteľné, ak nespĺňajú dané kritériá. Avšak musíme poznamenať, že dostupnosť poistného krytia nezávisí len od poistiteľnosti konkrétneho

²⁰ BERLINER, Baruch. *Limits of insurability of risks*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1982. 118s. ISBN 0135367891

²¹ OECD. *Environmental Risks and Insurance: a comparative analysis of the role of insurance in the management of environment-related risks*. Paris: OECD, 2003. s. 16. ISBN 92-64-10550-6

rizika, ale aj od atraktivity daného rizika v porovnaní s inými rizikami, ktoré sa uchádzajú o limitovanú kapacitu poisťovateľov.

Podľa publikácie OECD *Environmental Risks and Insurance* sú vyššie uvedené problémy spôsobené v dôsledku všeobecnej neistoty a informačnej asymetrie.²² Podmienka neistoty sa považuje za všeobecnú, ak sú ňou rovnako dotknuté poisťovňa aj potenciálni poistenci. O informačnej asymetrii hovoríme vtedy, ak má poistenec viac informácií o riziku ako poisťovateľ. Generuje pre poisťovateľa dodatočné agentské náklady, ktoré zahŕňajú napríklad náklady na monitorovacie zariadenia, štatistické a ohodnocovacie systémy. Celkovo teda všeobecná aj asymetrická neistota ovplyvňuje poistiteľnosť rizika, pretože majú potenciál znížiť:

- schopnosť nositeľov rizika (poisťovateľov) podstúpiť určité riziká,
- rozsah a dostupnosť poistného krytia na trhu a
- ochotu klientov kúpiť krytie, ktoré by sa mohlo považovať za príliš nákladné.²³

V praxi býva pri environmentálnych rizikách poistiteľnosť určovaná na základe komplexnej analýzy vykonanej konkrétnym poisťovateľom, berúc do úvahy nielen subjektívne, ale aj objektívne faktory. Práve poistiteľnosť hodnotíme ako najzávažnejší problém environmentálnych rizík.

Environmentálne riziká majú iný charakter ako štandardné riziká riešené v rámci štandardného komerčného poistenia. Rozdiel vychádza jednak z charakteru dopadu, a potom z veľkosti takéhoto dopadu – môže byť vysoký. Preto z pohľadu teórie poistenia je zaradenie zodpovednosti za environmentálne škody do ponuky poistných produktov diskutabilné. Na druhej strane dopyt po tomto produkte od poisťovateľov vyžaduje, aby sa riziku venovali.

1.3.1 Meranie environmentálnych rizík

Proces, akým je ohodnocované environmentálne riziko, môžeme rozdeliť na:

- hodnotenie zdravotného rizika,
- hodnotenie environmentálneho rizika.

²² OECD. *Environmental Risks and Insurance: a comparative analysis of the role of insurance in the management of environment-related risks*. Paris: OECD, 2003. s. 16. ISBN 92-64-10550-6

²³ OECD. *Environmental Risks and Insurance: a comparative analysis of the role of insurance in the management of environment-related risks*. Paris: OECD, 2003. s. 18. ISBN 92-64-10550-6

Hodnotenie environmentálneho rizika „predstavuje metódu, pomocou ktorej sa stanovuje pravdepodobnosť výskytu alebo možnosti výskytu nepriaznivých environmentálnych účinkov ako výsledku expozície živého systému jednému alebo viacerým stresorom.“²⁴

Environmentálne riziká, ktoré predstavujú hrozbu pre ekosystémy, sa hodnotia na základe biodiverzity. V rámci procesu hodnotenia sa môže vyhodnocovať buď jeden, alebo viacero stresorov súčasne a zároveň sa analyzujú a hodnotia vo väzbe na jednotlivé environmentálne zložky. Tento proces je založený na dvoch dôležitých pilieroch – hodnotenie expozície a hodnotenie ekologických účinkov. V tejto súvislosti sa vykonávajú rôzne výskumné štúdie s využitím štatistických a multivariačných metód (korelačná analýza, klastrová analýza).

Samotné ocenenie environmentálneho rizika je analogické s oceňovaním škôd na životnom prostredí, ktoré sme rozoberali v časti 1.2.1.

Ako sme spomínali v predchádzajúcej časti, pri hodnotení environmentálnych rizík poisťovatelia vychádzajú z komplexnej analýzy konkrétneho klienta. V modernom environmentálnom poistení majú rizikovní manažéri poisťovní znalosti a technické schopnosti potrebné na to, aby mohli aktívne zasahovať do rizikových prvkov na strane klienta. Táto fáza sa nazýva modelovaním rizika a uskutočňuje sa ešte pred samotným prenosom rizika, teda uzatvorením poisťovnej zmluvy.

Moderná filozofia ekologického poistenia si vyžaduje mimoriadne starostlivé vyhodnotenie a klasifikáciu prenášaného rizika. Na tento účel sa prostredníctvom predbežného dotazníka zhromažďujú podrobné historické informácie a technické údaje týkajúce sa priestorov potenciálneho poisteného. Komplexnú kontrolu priemyselnej inštalácie potom vykonáva v mene poisťovne tím kvalifikovaných inžinierov a rizikových manažérov. Okrem hodnotenia primeranosti bezpečnostných opatrení, ochranných systémov a havarijných plánov sa posudzujú aj určité vlastnosti okolitého územia. V tejto súvislosti sa zohľadňuje niekoľko prvkov, ako napríklad hustota a početnosť obyvateľstva v okolí podniku, typu budov a prevádzkových zariadení, podmienky týkajúce sa nosičov emisií vrátane priepustnosti pôdy, hladín podzemných vôd, smeru vetra a vo všeobecnosti všetky geologické, hydrologické a atmosférické podmienky v oblasti.

²⁴ ROMANČÍKOVÁ, Eva. *Environmentálne riziká v SR a možnosti ich financovania*. Řízení a modelování finančních rizik: sborník příspěvků ze 4. mezinárodní vědecké konference. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2008. s. 233. ISBN 978-80-248-1846-7.

Dôležitým prvkom v hodnotení rizikovosti klienta v podmienkach Slovenska je rizikový dotazník. Jedná sa o súbor otázok, na ktoré musí klient zodpovedať podľa skutočnosti. Na základe tohto dotazníka sa poisťovateľ rozhoduje o prijatí, neprijatí rizika alebo o ďalšom skúmaní rizík, napríklad už prostredníctvom spomínanej obhliadky rizikovými manažérmi.

Pri hodnotení environmentálnych rizík zohráva kľúčovú úlohu okrem vyššie spomínaných faktorov aj samotná vykonávaná podnikateľská činnosť klienta. Práve na základe podnikateľskej činnosti sa odvíja aj následné detailné posudzovanie rizík a výsledná cena poistenia.

Vo všeobecnosti sa za náchylnejšie na vznik environmentálnej škody a teda rizikovejšie považujú odvetvia výrobné. Medzi nevýrobnými odvetviami sa za najrizikovejšie považuje odvetvie dopravy.

1.3.2 Ďalšie východiská pri hodnotení environmentálnych rizík v odvetví automobilovej dopravy

Doprava patrí ku kľúčovým faktorom, ktoré majú vplyv na rozvoj každej modernej spoločnosti. Sama o sebe však nie je cieľom hospodárskeho rozvoja, ale je jeho sprostredkovateľom. Doprava vplýva na hospodárstvo jednak priamo, a to v odvetviach venujúcich sa výrobe dopravných prostriedkov alebo v stavebníctve prostredníctvom výstavby dopravnej infraštruktúry. Nepriamo má vplyv aj na ďalšie odvetvia priemyslu, ako napríklad odvetvia, ktoré vyrábajú suroviny, palivá, polotovary, komponenty a zariadenia pre dopravu. Vplyv dopravy na hospodársky rozvoj na Slovensku sa aktuálne prejavuje najmä v stavebníctve, a to budovaním diaľničných ciest, údržbou existujúcich ciest vyšších tried a prestavbou hlavných železničných ťahov, ktoré majú medzinárodný význam²⁵.

Doprava pôsobí negatívne na životné prostredie najmä z dvoch základných dôvodov:

1. výstavba dopravnej infraštruktúry,
2. nepriaznivé dopady z prevádzky.

Kontinuálne narastajúci objem dopravy vedie z dlhodobého hľadiska k narastajúcemu tlaku na životné prostredie. Dôležité je však poznamenať, že technologické

²⁵ Doprava a životné prostredie v SR 2015. Indikátorová sektorová správa. [online]. 2015. [cit.15.3.2020]. Dostupné na: <https://www.enviroportal.sk/spravy/osobitna-kapitola-preview/821>

zlepšenia v oblasti výroby dopravných prostriedkov zabezpečujú zníženie znečisťovania ovzdušia z cestnej dopravy, a to aj napriek nárastu objemov dopravy. Je však otázne, či takéto zlepšenia dokážu plne kompenzovať negatívne vplyvy dopravy na životné prostredie.

Hodnotenie, akým spôsobom doprava vplýva na životné prostredie, obsahuje celú škálu prvkov, ktorými doprava pôsobí na svoje okolie. K okoliu dopravy patrí najmä pôda, voda, vzduch a živé organizmy, vrátane človeka. V súvislosti s dopravou sú produkované emisie, ktoré znečisťujú ovzdušie, ďalej doprava spôsobuje vyššiu hladinu hluku a svojou infraštruktúrou zaberá pôdu. Najmä cestná doprava tiež spôsobuje množstvo dopravných nehôd, ktoré sa následne odzrkadľujú v ľudských a hmotných stratách. Nepriamo tak zaťažujú napríklad zdravotníctvo, ale aj ostatné odvetvia hospodárstva, a to v podobe straty pracovného kapitálu. Prehľad kľúčových environmentálnych indikátorov v sektore dopravy uvádzame v tabuľke 2.

Názov indikátora	
1.	Emisie skleníkových plynov z dopravy
2.	Emisie hlavných znečisťujúcich látok z dopravy
3.	Zabratie pôdy dopravnou infraštruktúrou
4.	Odpady z dopravy
5.	Hluková záťaž obyvateľstva
6.	Počet dopravných nehôd a počet usmrtených a zranených osôb v dôsledku dopravnej prevádzky

Tabuľka 2 – Zoznam environmentálnych indikátorov v sektore dopravy – interakcie dopravy so životným prostredím
(zdroj: <https://www.enviroportal.sk/spravy/osobitna-kapitola-preview/821>)

Odvetvie automobilovej dopravy je významným zdrojom emisií, a to jednak skleníkových plynov, ako napríklad oxid uhličitý, metán a oxid dusný, a aj hlavných znečisťujúcich látok, medzi ktoré patrí napríklad oxid siričitý, oxid uhoľnatý, ťažké kovy a prachy. Znečisťovanie ovzdušia emisiami výrazne prispieva ku globálnym ekologickým výzvam, akými sú zmeny klímy a už spomínaný skleníkový efekt. Ďalej je významným dopadom dopravy na životné prostredie vytváranie nadmerného hluku a vibrácií, významným spôsobom zaberá pôdu a ovplyvňuje priestorové usporiadanie a má významný dopad na prirodzenú migráciu fauny. V neposlednom rade automobilová doprava predstavuje zdravotné a bezpečnostné riziká. Automobilová doprava patrí tiež medzi významných tvorcov energetických výziev a problémov životného prostredia, pretože patrí medzi najväčších spotrebiteľov fosílnych energetických palív. Pri hodnotení znečistenia z

cestnej dopravy je dôležité prihliadať aj na vývoj aktuálnej ekonomickej situácie a na prípadný vznik potenciálnej hospodárskej krízy, ktorá by výrazne ovplyvnila spotrebu pohonných hmôt.

Zníženie emisií vyprodukovaných prostredníctvom automobilovej dopravy je kľúčovou súčasťou politiky EÚ. Tento cieľ podporujú viaceré projekty zamerané na zníženie dopravného zaťaženia v mestách, podporu širšieho využívania ekologicky šetrnejších druhov dopravy (napr. železničnej a vnútrozemskej vodnej dopravy, systém „park and drive“) a vývoj alternatívnych palív s vylúčením ropy v automobilovom priemysle.

Skôr ako pristúpime k riešeniu environmentálnych rizík prostredníctvom poistenia, je potrebné si zdefinovať zodpovednosť za škody na životnom prostredí a jej rozsah.

1.4 Zodpovednosť za škody na životnom prostredí

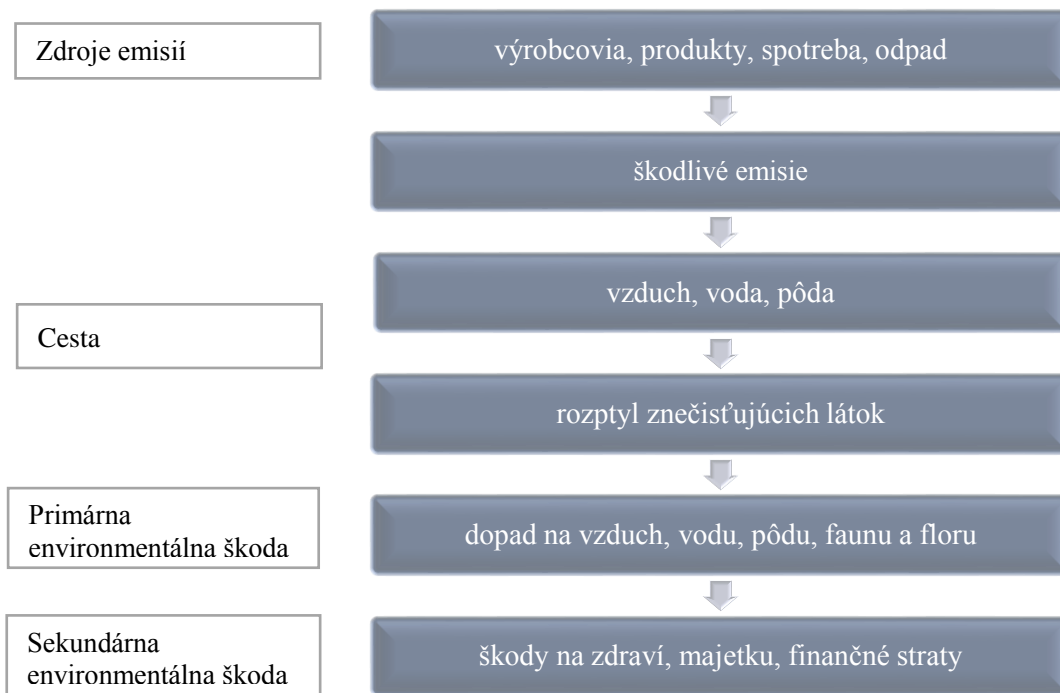
Cieľ úplnej internalizácie externalít v oblasti znečistenia životného prostredia je veľmi dôležitý a teoreticky ho možno dosiahnuť prostredníctvom dvoch rôznych právnych nástrojov. Prvým spôsobom riešenia tohto problému je charakteristický prísny centralizovaným presadzovaním siete právnych predpisov v oblasti verejného práva: tieto normy fungujú ex ante a odrážajú výsledky analýzy nákladov a úžitkov, ktoré už vykonali orgány verejnej správy.

Druhým možným riešením je následné uloženie externých nákladov subjektom prostredníctvom pravidiel zodpovednosti vynútených súdmi. Z tohto hľadiska môže znečisťovateľ slobodne vykonávať svoju činnosť, je však nútený zaplatiť náhradu škody spôsobenej na životnom prostredí a tretím stranám, čím ex post internalizuje náklady na znečistenie.²⁶ Kombináciou oboch prístupov je možné dosiahnuť efektívne riešenie v oblasti ochrany životného prostredia.

Ako sme spomínali v časti 1.2, právny rozdiel medzi škodami na životnom prostredí a škodami na majetku je v tom, že pri škodách na životnom prostredí ide vždy o poškodenie voľných prírodných zdrojov alebo verejných vodných zdrojov, čiže verejných statkov. V druhom prípade ide o poškodenie majetku v súkromnom vlastníctve.²⁷

²⁶ OECD. *Environmental Risks and Insurance: a comparative analysis of the role of insurance in the management of environment-related risks*. Paris: OECD, 2003. s. 22. ISBN 92-64-10550-6

²⁷ BUSENHART, Jürg a kol. *Insuring environmental damage in the European Union*. In: Swiss Re Technical publishing. Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2007. s. 8.

Obrázok 4 – Vznik environmentálnej škody (zdroj: BUSENHART, Jürg a kol. *Insuring environmental damage in the European Union*. In: Swiss Re Technical publishing. Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2007. s. 9.)

Vzhľadom na tieto skutočnosti je ťažké začleniť environmentálne škody do režimu zodpovednosti založeného na občianskom práve. Občianskoprávna zodpovednosť si vyžaduje existenciu vzťahu medzi dvoma stranami - súkromnými osobami alebo právnickými osobami - a zameriava sa na presadzovanie určitých práv. Negatívny vplyv na životné prostredie môže mať konkrétny a právne relevantný vplyv na ľudské zdravie, súkromné vlastníctvo a majetok. Táto sekundárna environmentálna škoda tradične zahŕňa škody na zdraví, škody na majetku a finančné straty v dôsledku poškodenia životného prostredia (primárne environmentálne škody). Tieto vzťahy dobre ilustruje obrázok 4. Ak je poškodený prírodný zdroj vlastnený ako súkromný majetok (napríklad súkromný prameň alebo súkromná pôda), znehodnotenie predstavuje škody na majetku a podlieha právnym predpisom o občianskoprávnej zodpovednosti.²⁸

V súvislosti so škodami na životnom prostredí Busenhardt nastoľuje tieto otázky:

- kto má nárok na náhradu škody, ak je poškodený prírodný zdroj zadarmo? Kto má právo na náhradu škody na životnom prostredí? Voda, vzduch, flóra a fauna zvyčajne nie sú majetkom súkromných alebo právnických osôb, ale patria spoločnosti ako celku,

²⁸ BUSENHART, Jürg a kol. *Insuring environmental damage in the European Union*. In: Swiss Re Technical publishing. Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2007. s. 8.

- kto je zodpovedný za škody na životnom prostredí? Často je nemožné určiť znečisťovateľa zodpovedného za environmentálne škody. Difúzne znečistenie alebo znečistenie na veľké vzdialenosti môže byť spôsobené mnohými rôznymi znečisťovateľmi, ktorí nie sú jednotlivo identifikovateľní,
- ako môžeme oceniť škody na životnom prostredí? Je veľmi ťažké a niekedy dokonca nemožné premietnuť takéto škody do finančných podmienok. Akú finančnú hodnotu by sme napríklad mali dať za zničenie rastliny alebo živočíšneho druhu, ak je nezvratne poškodené škodlivými emisiami?²⁹

Tieto otázky považujeme za relevantné a ich riešenie za kľúčové. Za najvhodnejšie riešenie považujeme práve kombináciu ochrany prírody ex ante prostredníctvom právnych predpisov a štátnej regulácie a kompenzáciu ex post zo strany znečisťovateľov. Environmentálne poistenie sa primárne zameriava na ex post riešenia dostatočného finančného zabezpečenia, avšak rovnako môže byť nástrojom ex ante ochrany prírody. Bližšie sa možnostiam využitia poistenia v prospech ochrany životného prostredia venujeme v časti 3.1.5.

V nedávnej minulosti prebehli rôzne legislatívne kroky, ktorých cieľom bolo sprísnenie právnej situácie v oblasti ochrany prírody. V roku 2004 bola prijatá smernica EÚ o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a náprave environmentálnych škôd, ktorá mala vplyv na tvorbu legislatívy členských krajín EÚ. ELD vychádza zo zásady *znečisťovateľ platí*, t.j. z myšlienky, že tí, ktorí škodu spôsobia, by mali niesť finančnú zodpovednosť. Táto zásada je široko akceptovaná v environmentálnom práve a poisťovníctvo ju v zásade rovnako podporuje.

ELD stanovuje zodpovednosť za škody na prírodných zdrojoch. Zásada *znečisťovateľ platí* zaväzuje prevádzkovateľa, ktorý spôsobil škodu na životnom prostredí, prijať nápravné opatrenia a zaplatiť za ne. ELD sa zameriava skôr na nápravné opatrenia ako na finančné odškodnenie, nakoľko je ťažké vyčíslit' škody na prírodných zdrojoch, ako sme načrtli v časti 1.2.1. Nápravné opatrenia na obnovu poškodeného zdroja sa nevyžadujú vo všetkých prípadoch znečistenia, ale musia prinajmenšom vytvárať alternatívnu alebo rovnocennú hodnotu poškodeného prostredia.³⁰

²⁹ BUSENHART, Jürg a kol. *Insuring environmental damage in the European Union*. In: Swiss Re Technical publishing. Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2007. s. 8.

³⁰ Smernica Európskeho parlamentu a rady 2004/35/ES z 21. apríla 2004 o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd

V nadväznosti na ELD bol prijatý slovenský zákon č. 359/2007 Z.z. o prevencii a náprave EŠ. Tento zákon ukladá prevádzkovateľom povinnosť zabezpečiť dostatočné finančné krytie svojej zodpovednosti za prípadnú environmentálnu škodu.

Z podstaty zákona vyplýva, že pôvodca environmentálnej škody je za túto škodu finančne zodpovedný. Prevádzkovatelia sú týmto spôsobom motivovaní prijímať preventívne opatrenia na predchádzanie vzniku environmentálnej škody, čím v podstate znižujú svoje náklady na odstránenie možných environmentálnych škôd spôsobených svojou činnosťou. Taktiež sú prevádzkovatelia povinní pokryť náklady na nápravnú činnosť a opatrenia na odstránenie environmentálnej škody a to nepretržite po celý čas prevádzkovania pracovnej činnosti.

Podľa nášho názoru optimálnym, avšak nie jediným, riešením splnenia zákonnej povinnosti je uzatvorenie poistenia zodpovednosti za environmentálne škody.

1.5 Environmentálne poistenie

V ekonomike je pomerne častým javom situácia, pri ktorej znečisťovateľ nemá dostatok finančných prostriedkov na úhradu poškodenia životného prostredia v dôsledku svojej činnosti. Najfrekvencovanejším spôsobom finančného zaistenia zákonnej zodpovednosti podnikateľských subjektov za environmentálne škody je komerčné poistenie. Poistenie možno z ekonomického hľadiska považovať za trhovu konformný nástroj environmentálnej politiky. Podstata tohto nástroja spočíva v ocenení potenciálnych environmentálnych škôd a pravdepodobnosti, že k nim dôjde, a v následnom transfere tohto rizika na poisťovaciú spoločnosť. Tá v súlade s podmienkami poistnej zmluvy preberá riziko náhrady škôd a strát vyplývajúcich zo znečistenia životného prostredia.

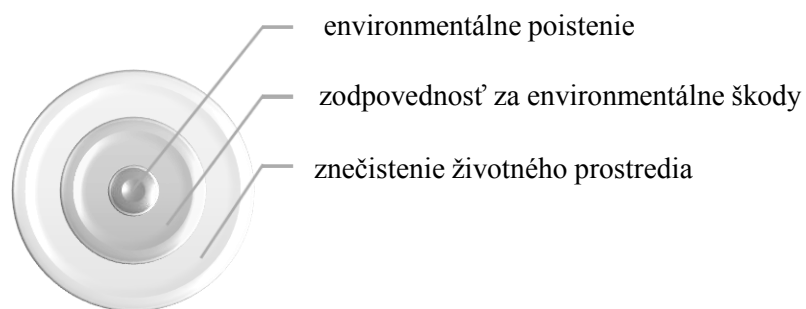
V súvislosti so zvyšovaním ekologických prvkov v politike a legislatíve sa zvyšuje aj dopyt po produktoch poistenia zodpovednosti za environmentálnu škodu, a to najmä v ekonomicky vyspelých krajinách. Ide o špecifický poistný produkt, ktorým sú okrem priamych majetkových škôd a škôd na zdraví kryté aj nepriame škody. Tie sa môžu vyskytnúť s určitým časovým oneskorením po vzniku udalosti, ktorá škodu vyvolala. Podľa Majtánovej *„keďže vo väčšine prípadov poškodenia životného prostredia nie je možné presne určiť rozsah*

*následných škôd a ich celkový prejav, a teda ani výšku nákladov na ich odstránenie, obsahuje toto poistenie zvyčajne množstvo výluk a obmedzení poskytovaného poistného plnenia.*³¹

Podľa OECD možno environmentálne poistenie rozdeliť do týchto kategórií:

- poistenie zodpovednosti za škodu na životnom prostredí,
- poistenie sanačných nákladov,
- poistenie dodatočných nákladov na obnovu,
- poistenie zodpovednosti dodávateľov,
- poistenie pri doprave nebezpečných látok,
- poistenie prevádzkovateľov skládok.³²

V našej práci sa budeme hlbšie zaoberať najmä poistením zodpovednosti za environmentálnu škodu, ktorá spadá do prvej z vyššie menovaných kategórií.

Obrázok 5 – Znečistenie životného prostredia a poistenie (zdroj: *vlastné spracovanie podľa JÍLKOVÁ, Jiřina - ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. Environmentální pojištění. Pojistné rozpravy č. 5: pojistně-teoretický bulletin. Praha: Česká asociace pojišťoven. 1999, s.76. ISSN 0862–6162*)

Vzťah medzi ekologickou škodou, zodpovednosťou a environmentálnym poistením ilustruje obrázok 5. Takmer každá priemyselná aktivita je spojená s rizikom udalosti, pri ktorej môže nastať nejaká forma znečistenia. Pre celý rozsah environmentálnych vplyvov však nie je vyžadovaná kompenzácia. V rámci právnej úpravy zodpovednosti za škody na životnom prostredí je definovaný rozsah zodpovednosti za environmentálne škody a rozsah možnej kompenzácie. Proporcie týchto vzťahov sú v jednotlivých štátoch a situáciách veľmi odlišné, v závislosti od nasledujúcich parametrov:

- typ zodpovednosti (subjektívna, objektívna),

³¹ MAJTÁNOVÁ, Anna a kol. *Poistovníctvo*. Bratislava: Iura Edition, 2009. s.187. ISBN 978-80-8078-260-3.

³² OECD. *Environmental Risks and Insurance: a comparative analysis of the role of insurance in the management of environment-related risks*. Paris: OECD, 2003. s. 46. ISBN 92-64-10550-6

- definícia znečisťujúcich udalostí a látok (normálne znečistenie a havária, kumulatívne znečistenie, multikauzálne škody),
- druh škody (poškodenie zdravia a majetku tretích osôb, poškodenie statkov životného prostredia, náklady na prevenciu škôd, náklady na uvedenie životného prostredia do pôvodného stavu),
- typ ekonomickej aktivity.³³

Snahou štátov a aj komerčných poisťovní by podľa nášho názoru malo byť rozširovanie krytia environmentálneho poistenia, a to tak, aby sa svojimi hranicami čo najviac približoval rozsahu zodpovednosti za environmentálne škody v zmysle legislatívnej úpravy. Týmto spôsobom možno dosiahnuť nielen zvýšenie atraktivity poistenia pre klientov, ale aj zvýšenie finančnej kompenzácie v prípade nastátia environmentálnej katastrofy. Čím viac bude rozsah poistného krytia zodpovedať rozsahu zodpovednosti v zmysle zákona, tým viac škôd môže byť finančne kompenzovaných poisťovňou. Znižuje sa tak riziko, že v prípade udalosti väčšieho rozsahu, ktorú nebude môcť finančne pokryť samotný znečisťovateľ, prípadne bude pre neho likvidačná, nebude existovať subjekt, ktorý by škody „zaplatil“.

Predpokladmi k uzatvoreniu poistnej zmluvy sú merateľnosť rizika a náhly, neočakávaný výskyt v zmluve definovanej poistnej udalosti. V tomto kontexte sa v rámci poistenia ekologických škôd postupne vyčlenili dve kategórie znečistenia: náhle alebo havarijné znečistenie a postupné (gradual) znečistenie.

Z hľadiska poisťovacej spoločnosti je kľúčovým parametrom posúdenie výšky rizika, ktoré na seba preberá. Preto sa integrálnou súčasťou moderného konceptu poistenia environmentálnych škôd stala riziková analýza. Skúsenosti z ekologických havárií z posledného obdobia pritom signalizujú odklon od rizika tzv. nižších stupňov (priame majetkové škody) k rizikám vyšších stupňov, spojených s rizikami prerušenia prevádzky, stratou dôvery k spoločnosti či stratou spoločenskej akceptovateľnosti jej výrobkov.

Poisťovacie spoločnosti poisťujú zodpovednosť podnikateľských subjektov za environmentálne škody iba do výšky nimi určených limitov. Poisťovne tiež požadujú

³³ JÍLKOVÁ, Jiřina - ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. Environmentální pojištění. Pojistné rozpravy č. 5: pojistně-teoretický bulletin. Praha: Česká asociace pojišťoven. 1999, s.76. ISSN 0862–6162

spoluúčasť prevádzkovateľa na poistnom plnení, ktorej výška je závislá na stupni rizika konkrétnej prevádzky.

V poslednej dobe je často diskutovanou témou, či by poistenie environmentálnej zodpovednosti vo vzťahu k ekologicky rizikovým podnikom malo byť povinné. Tošovská³⁴ predkladá hneď niekoľko argumentov proti tejto úprave. Poistovne ako samostatné trhové inštitúcie možno len ťažko prinútiť, aby povinne poistovali prevádzkovateľov s nadmerne vysokým stupňom environmentálneho rizika. Pri striktno vyžadovanom poistení by odmietnutie poistovne prevziať vysoké riziká mohlo niektorých prevádzkovateľov vyradiť z podnikania. Tým by poistovne de facto získali právomoc určovať, kto môže prevádzkovať rizikové aktivity a za akých podmienok. K tomuto názoru sa prikláňame, avšak iba čiastočne. Bližšie vysvetlenie a argumentáciu uvádzame v kapitole 4.

Na rozdiel od iných poistných produktov majú poistovacie spoločnosti s poistením environmentálnych rizík doposiaľ iba obmedzené skúsenosti a nedá sa predpokladať, že by sa na všetkých poistovacích trhoch našla pre tieto riziká dostatočná kapacita krytia.

Poistenie environmentálnej zodpovednosti môže navyše zahŕňať:

- pripoistenie všeobecnej zodpovednosti za škodu na životnom prostredí,
- krytie škôd spôsobených postupným znečistením životného prostredia,
- prerušenie prevádzky v dôsledku škody na životnom prostredí.

1.6 Ďalšie formy finančného zabezpečenia

Existujú viaceré ďalšie možnosti, ako sa môžu podnikateľské subjekty finančne zabezpečiť pre prípad, ak by svojou činnosťou spôsobili environmentálnu škodu. Ako sme spomínali v predchádzajúcej časti, zodpovednosť za takéto škody vyplýva zo zákona. Zároveň zákon neukladá spôsob, akým by si mali podnikateľské subjekty vytvárať finančné zabezpečenie pre tieto prípady. K alternatívnym spôsobom možno zaradiť systém poistného poolu, bankové záruky alebo finančné nástroje kapitálového trhu.

³⁴ TOŠOVSKÁ, Eva. Finanční zajištění právní odpovědnosti podnikatelských subjektů za ekologické škody. *Finance a úvěr*. 1998, 48(6), 349. ISSN 0015-1920.

1.6.1 Poolový systém

Princípom poolového systému je spolupráca viacerých poisťovní, ktoré sa spoločne podieľajú na krytí zodpovednosti za environmentálne škody. Poisťovne zlučujú svoje existujúce kapacity a usilujú sa o navýšenie poistnej kapacity formou zaistenia. Členstvo v spoločných poisťovacích pooloch je dobrovoľné. Pooly garantujú kompenzáciu škôd iba v rámci občianskoprávnej zodpovednosti za environmentálne škody.

Výhodou poolu je koncentrácia skúseností z environmentálneho poistenia. To umožňuje jednotný výklad pojmu *environmentálne škody* a harmonizáciu techník ich oceňovania. Pooly sa tak prirodzene stávajú expertným miestom a zohrávajú významnú úlohu v prevencii vzniku náhodných udalostí spojených s environmentálnymi škodami.

Proti poolovej úprave sú na druhej strane vznášané aj značné výhrady. Kritika sa sústreďuje na skutočnosť, že pooly zabezpečujú iba limitované finančné krytie zodpovednosti za environmentálne škody, nerešpektujú dôsledky kumulácie negatívnych dopadov hospodárskych aktivít na kvalitu životného prostredia a v mnohých krajinách neposkytujú krytie nákladov na obnovu životného prostredia.³⁵

1.6.2 Kompenzačné garančné fondy

Krytie zákonnej zodpovednosti za environmentálne škody je možné zaistiť vytvorením a udržiavaním dostatočne veľkých vlastných finančných prostriedkov vyčlenených pre tento účel. V rámci finančnej spolupráce viacerých podnikateľských subjektov môže byť vytvorený spoločný kompenzačný fond a to na odvetvovej, regionálnej alebo celoštátnej úrovni.

Zatiaľ čo vytvorenie decentralizovaného kompenzačného fondu je vecou dohody podnikateľských subjektov, proti vytvoreniu centralizovaného fondu pre kompenzáciu environmentálnych škôd možno uplatniť rad kritických výhrad:

- kompenzačný fond môže iba ťažko finančne pokryť dôsledky väčších havárií,
- výšku príspevku jednotlivých subjektov do kompenzačného fondu nie je možné založiť na objektívnych kritériách a ich administratívne stanovenie nemá priamu väzbu na stupeň potenciálneho rizika danej prevádzky,

³⁵ TOŠOVSKÁ, Eva. Finanční zajištění právní odpovědnosti podnikatelských subjektů za ekologické škody. *Finance a úvěr*. 1998, 48(6), 350. ISSN 0015-1920.

- vysoký príspevok môže negatívne ovplyvniť konkurencieschopnosť niektorých podnikateľských subjektov,
- povinné zakonzervovanie časti finančných prostriedkov v kompenzačnom fonde je z hľadiska ekonomiky podnikateľských subjektov neefektívne,
- platenie príspevkov do kompenzačného fondu nestimuluje dostatočne prevádzkovateľov rizikových aktivít k realizácii preventívnych opatrení,
- zriadenie a fungovanie centralizovaného kompenzačného fondu vedie k rastu administratívnych nákladov a je v rozpore s tendenciou znižovať rolu mimorozpočtových fondov ako nástrojov štátnej politiky životného prostredia.³⁶

1.6.3 *Kaptívne poisťovne*

Ďalšou teoretickou alternatívou finančného krytia zodpovednosti za environmentálne škody je založenie kaptívnej poisťovacej spoločnosti. Ide o poisťováciu spoločnosť založenú a vlastnenú jedným alebo viacerými podnikateľskými subjektami, ktorá neposkytuje poisťné produkty širokému okruhu klientov, ale preberá poisťné záväzky iba od svojich vlastníkov. Založenie tohto typu poisťovní musí umožňovať platná národná legislatíva.

1.6.4 *Banková záruka*

Ďalšou možnou formou finančného zabezpečenia je zavedenie systému environmentálnej poisťnej záruky. Pri uplatnení tohto systému podnikateľský subjekt vloží na osobitný účet Ministerstva životného prostredia určitú finančnú čiastku, ktorá plní úlohu časovo limitovanej poisťnej záruky. Jej výška sa bude rovnať výške najvyššej potenciálnej škody spôsobenej činnosťami, ktoré sú späté s danou podnikateľskou aktivitou.

Za predpokladu, že podnikateľský subjekt preukáže, že v danom časovom období nespôsobil žiadne environmentálne škody, alebo spôsobí škody nižšie, ako bola poisťná záruka, sa mu alikvotná čiastka vráti. Výhrady proti deponovaniu poisťných záruk na účtoch životného prostredia sú podobné ako v prípade kompenzačných fondov.

³⁶ TOŠOVSKÁ, Eva. Finanční zajištění právní odpovědnosti podnikatelských subjektů za ekologické škody. *Finance a úvěr*. 1998, 48(6), 350. ISSN 0015-1920.

1.6.5 Ďalšie prístupy k zaisteniu environmentálneho rizika

Za perspektívny spôsob, ako rozšíriť diverzitu možných foriem finančného krytia zodpovednosti za environmentálne škody a ako vystaviť najmä poisťovacie pooly konkurencii, pokladajú niektorí autori internalizáciu environmentálneho rizika prostredníctvom kapitálových trhov.³⁷ Pre tento postup sa v odbornej literatúre zaužíva skratka ERICAM³⁸. Znečisťovateľ emituje na kapitálový trh akcie, ktoré v sebe nesú i podiel na environmentálnom riziku. Investor na základe svojho výberu môže upísať akcie s podielom na riziku, a tým vytvorí v prospech potenciálneho znečisťovateľa určitý druh garancie (pritom môže rozložiť svoje portfólio medzi znečisťovateľov s malou a vysokou mierou rizika). Riziko insolventnosti znečisťovateľa je tým do značnej miery znížené, pretože riziko znehodnotenia životného prostredia je atomizované rozdelením celkového krytia do mnohých akcií s malou nominálnou hodnotou. Prvé skúsenosti s týmto decentralizovaným riešením krytia zodpovednosti za environmentálne škody dokladujú, že kapitálové trhy sú schopné oceniť environmentálne riziká správnejšie ako mnohé tradičné metódy.

Za najlepšiu alternatívu k environmentálnemu poisteniu považujeme práve využitie systému ERICAM. Je to trhovo konformný nástroj, ktorý nevyžaduje štátne zásahy. Takisto výrazne diverzifikuje riziko medzi ekonomické subjekty, čím je minimalizovaná možnosť platobnej neschopnosti v prípade nastátia environmentálnej škody väčšieho rozsahu. Tento nástroj sa v praxi používa v USA, resp. krajinách západnej Európy, ktoré majú vyspelé kapitálové trhy. V slovenských podmienkach sa tento nástroj aktuálne nevyužíva.

Za dobrú alternatívu tiež pokladáme poolový systém. Z pohľadu klienta sa stále jedná o poistenie, avšak riziko je prenášané z jednej poisťovacej spoločnosti na viacero. Tu však súhlasíme s výhradou, že pooly nemusia pôsobiť dostatočne preventívne voči environmentálnym škodám. Hlavnou výhodou je koncentrácia know-how.

Riešenia finančného zabezpečenia zodpovednosti za škody na životnom prostredí v podobe garančných fondov, kaptívnej poisťovne a bankovej záruky by sme skôr neodporúčali. V podstate sa jedná o variácie odkladania vlastných finančných prostriedkov podnikateľa na osobitné účty (fondy). Najmä v prípade malých a stredných podnikateľov však v praxi je len ťažko realizovateľné. Tento podnikateľský segment je citlivý na cash-flow a nedokáže tvoriť finančnú zásobu v dostatočnej kapacite, aby mohol pokryť škody aj

³⁷ TYRAN, Jean-Robert – ZWEIFEL, Peter. Environmental Risk Internalization through Capital Markets (ERICAM): The Case of Nuclear Power. *International Review of Law and Economics*. 1993, 13, s. 436.

³⁸ Environmental Risk Internalization through Capital Markets

väčšieho rozsahu. Bližšie sa problematike malých a stredných podnikateľov a environmentálnemu poisteniu venujeme v kapitole 3.3.

1.7 Smernica EÚ o environmentálnej zodpovednosti

ELD zaviedla do európskeho environmentálneho práva dôležité nové prvky súvisiace s ochranou a sanáciou životného prostredia. Členské štáty transponovali znenie smernice na vnútroštátne zákony a nariadenia s rôznymi špecifickými črtami. Napriek týmto marginálnym zmenám je právna úprava v oblasti životného prostredia v Európe v súčasnosti oveľa koordinovanejšia než pred smernicou.

1.7.1 Hlavné črty a ciele smernice o environmentálnej zodpovednosti

Hnacími silami ELD je jednak zásada *znečisťovateľ platí* a zároveň zavádzanie administratívnej zodpovednosti, ktorú presadzujú verejné orgány v každej krajine podľa ich vnútroštátnych zákonov. Hlavné zameranie smernice je ochrana prírody prostredníctvom opatrení zameraných na prevenciu alebo nápravu škôd spôsobených na chránených druhoch a prirodzených biotopoch. Zásada *znečisťovateľ platí* v prvom rade vyžaduje, aby verejné orgány identifikovali environmentálne havárie, prevádzkovateľa, ktorý je zodpovedný za environmentálnu haváriu a za jej dopady na životné prostredie. V smernici sa výslovne uvádza počiatočný dátum na zahrnutie environmentálnych škôd do rozsahu jej pôsobnosti: 30. 4. 2007, čo bola oficiálna lehota na transpozíciu smernice do vnútroštátnych predpisov. Smernica sa teda nezameriava na historické znečistenie (pred dátumom 30.4.2007).

Cieľom ELD je obnova pôvodného stavu životného prostredia, ktorý existoval pred haváriou. Smernica podrobne stanovuje formy možnej nápravy, ktoré môžu byť nariadené príslušnými verejnými orgánmi, a to:

1. primárna náprava – opatrenia na obnovu poškodeného prostredia do pôvodného stavu,
2. doplnková náprava – opatrenia prijaté v súvislosti s environmentálnou škodou s cieľom kompenzovať skutočnosť, že primárna náprava nie je schopná obnoviť pôvodný stav,

3. kompenzačná náprava – opatrenia na kompenzáciu dočasných strát prírodných zdrojov, ktoré nastali od dňa poškodenia až po úplný účinok primárnej nápravy. Cieľom týchto opatrení je kompenzovať zníženú účinnosť ekologických zdrojov.³⁹

Subjekt, ktorý je v prípade environmentálnej škody oprávnený uplatniť nárok na jej náhradu, je orgán verejnej moci. Tento orgán má právomoc hľadať škody na životnom prostredí, identifikovať zodpovedného prevádzkovateľa a nariadiť potrebné nápravné opatrenia.

Treba poznamenať, že v zmysle ELD všetci prevádzkovatelia, ktorí vykonávajú ekonomickú aktivitu, by mohli byť potenciálnymi znečisťovateľmi. Rozlišuje sa však medzi dvoma druhmi aktivít:

- prvým typom je aktivita s vysokým potenciálom znečistenia, v zmysle prílohy III smernice, pri ktorých je znečisťovateľ po jeho identifikácii zodpovedný aj v takom prípade, ak škodu priamo nezavinil,
- druhý typ aktivít zahŕňa všetky ostatné prípady. V tejto druhej kategórii musia verejné orgány klasicky preukázať spojenie medzi akoukoľvek environmentálnou škodou a prevádzkovateľom.

Väčšina krajín EÚ pri transponovaní iba reprodukovala znenie smernice do svojich právnych predpisov. Jediná flexibilita, ktorú umožňuje znenie smernice, sa týka prípadného zavedenia ochranných prvkov, ktoré štáty prijali podľa národných preferencií. Z tohto dôvodu môžu vzniknúť rozdiely v tom, ako sa k prevádzkovateľovi pristupuje v jednotlivých krajinách. Táto situácia môže nastať najmä pri cezhraničných škodách.

Na druhej strane niektoré štáty zakomponovali do svojich zákonov ďalšie prvky, ktoré môžu spôsobiť ešte problematickejšie prekrývanie medzi systémom súkromnoprávnej zodpovednosti a systémom verejnoprávnej zodpovednosti stanovenej smernicou ELD. Príkladom toho je Francúzsko, kde článok 5 zákona o environmentálnej zodpovednosti z roku 2008 umožňuje miestnym orgánom požiadať o náhradu škody voči znečisťovateľom v systéme občianskeho práva, pretože predstavujú kolektívnu tretiu stranu - poškodené miestne záujmové skupiny a tak môžu požadovať náhradu škody za bolesť a utrpenie.

³⁹ Smernica Európskeho parlamentu a rady 2004/35/ES z 21. apríla 2004 o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd.

1.7.2 *Dôsledky ELD z hľadiska riadenia rizík*

Zásada *znečisťovateľ platí* nie je novým pojmom z hľadiska existujúcich svetových environmentálnych politík. Zásada vznikla v Spojených štátoch amerických v 80. rokoch 20. storočia v čase implementácie právneho predpisu CERCLA⁴⁰. Jedným z cieľov americkej legislatívy však bolo riešenie historického znečistenia.

Právne predpisy EÚ naopak v priebehu rokov viac inklinovali ku kontrole znečistenia pri zdroji. Tento rozdiel v orientácii jednoznačne viedol v Európe k oveľa väčšiemu záujmu o opatrenia a prevenciu pred škodami, čo stimuluje zodpovedný prístup manažérov podnikového rizika v oblasti riadenia podnikov.

Riadenie environmentálnych rizík vychádza z koncepčného modelu, ktorý sa snaží identifikovať schematický vzťah medzi možnými príčinami poškodenia životného prostredia, jeho cestami a zdrojmi. Jednou z prvých povinností každého prevádzkovateľa je identifikácia zložiek citlivých z hľadiska životného prostredia, ktoré môžu byť ovplyvnené jeho podnikateľskou činnosťou. To znamená v prvom rade identifikáciu potenciálnych prírodných zdrojov podľa smernice ELD a možných ciest, prostredníctvom ktorých by mohli byť zasiahnuté znečistením alebo environmentálnou haváriou. Z toho vyplýva, že jedna z povinností prevádzkovateľa spočíva v definovaní postupu, ktorým je možné posúdiť potenciálne riziká, ktoré prostredníctvom jeho činnosti vplývajú na životné prostredie. To možno dosiahnuť pomocou dotazníkov, environmentálnych auditov alebo prostredníctvom rozšíreného monitorovania rizík. Konkrétne by táto činnosť mala vyústiť do súboru preventívnych opatrení, ktoré treba podniknúť proti možným škodám na prírode a na ľudskom zdraví.

V prípade skutočnej alebo pravdepodobnej environmentálnej škody je ďalším krokom pre prevádzkovateľa povinné oboznámenie verejných orgánov. Cieľom tohto oboznámenia je koordinovať okamžité vyčistenie a budúce sanačné opatrenia. Prevádzkovateľ je teda povinný vypracovať sanačný plán a pravidelne ho aktualizovať.

V priebehu vyššie uvedeného procesu musí prevádzkovateľ zaviesť opatrenia, ktoré uľahčia jeho schopnosť reagovať v prípade environmentálnych škôd. Tieto opatrenia môžu zahŕňať zavedenie environmentálnych usmernení na úrovni spoločnosti, stanovenie núdzových a pohotovostných plánov a pravidelné školenie zamestnancov. Predovšetkým

⁴⁰ Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act - Komplexný zákon o environmentálnej reakcii, kompenzácii a zodpovednosti, prijatý v USA v roku 1980.

bude potrebný konzistentný záväzok vrcholového manažmentu, aby sa zabezpečilo, že organizácia bude konať koordinovaným spôsobom v súlade so zavedeným opatreniami v oblasti životného prostredia.

Povinnosťou verejných orgánov zostáva monitoring. Verejné orgány v skutočnosti zohrávajú kľúčovú úlohu z hľadiska účinnosti smernice ELD, ktorá obsahuje povinnosť vytvárania súboru kritérií týkajúcich sa intervencie v prípade škôd na životnom prostredí. Predovšetkým verejné orgány budú musieť rýchlo konať v prípade environmentálnej udalosti. Poskytnú prevádzkovateľovi zoznam vopred definovaných krokov, ktoré mu umožnia monitorovať stav poškodenia a dosiahnuté výsledky v procese sanácie.

Medzi úlohy verejných orgánov patrí aj mimoriadne úsilie, pokiaľ ide o proaktívne monitorovanie zón Natura 2000 (ktoré predstavujú 20% územia EÚ) s cieľom rýchlo reagovať a tiež prispieť k vymedzeniu základných podmienok prirodzených biotopov. To bude rozhodujúce z hľadiska uskutočnenia konkrétnych nápravných krokov, pretože obnovenie prírodných podmienok existujúcich k dátumu účinnosti definovaného smernicou ELD je konečným cieľom opatrení, ktoré presadzujú verejné orgány.

2 Cieľ práce a metodika práce

Ako sme uviedli v úvode cieľom diplomovej práce je analyzovať a porovnať produkty poistenia zodpovednosti za environmentálnu škodu, ktoré poskytujú poisťovne na slovenskom trhu. V prvej časti tretej kapitoly skúmame charakteristiky systému poistenia environmentálnej zodpovednosti na Slovensku a vplyv slovenskej legislatívy na tento systém. V ďalších častiach sa venujeme rozboru poistných produktov jednotlivých poisťovateľov, identifikujeme výhody a nevýhody jednotlivých produktov. V záverečnej časti syntézou predchádzajúcich zistení identifikujeme najlepší produkt z pohľadu klienta.

Druhým čiastkovým cieľom je analyzovať systém poistenia zodpovednosti za environmentálne škody na Slovensku a vo vybraných krajinách Európy. Vybrané krajiny sú: Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia, Španielsko a Švédsko, ako predstavitelia najrozvinutejších poistných trhov v Európe. Ďalej sme si vybrali Českú republiku a to z dôvodu porovnateľnosti ekonomického, politického, ale aj poistného systému.

Posledným cieľom je posúdenie prístupu poisťovateľov v sektore malých a stredných podnikov a poukázanie na dôležitosť riešenia finančného zabezpečenia pre prípad vzniku zodpovednosti za environmentálne škody práve prostredníctvom poistenia. Na základe analýzy a porovnania poistných produktov v závere práce vykonáme odporúčania smerujúce k zefektívneniu súčasného systému na Slovensku.

Diplomová práca bola napísaná pomocou zhromaždených zdrojov uvedených v časti Zoznam použitej literatúry. V prvej kapitole ide predovšetkým o použitie zdrojov v knižnej podobe, resp. využitie odborných článkov, v praktickej časti sú to najmä internetové zdroje, a to z dôvodu požiadavky na aktuálnosť informácií a nutnosť študovať priamo poistné produkty poisťovní. Využívali sme stránky jednotlivých poisťovní, znenia relevantných zákonov a prípadne ďalšie dostupné informácie.

Analýza trhu prebiehala skúmaním ponuky poisťovní na ich internetových stránkach a triedením získaných informácií do prehľadov. Ďalším nástrojom, ktorý sme využili, bol prieskum vykonaný priamo u poisťovateľov. Dňa 25.2.2020 boli prostredníctvom emailu poisťovne dotazované tieto otázky:

- aký je rozsah krytia poistenia zodpovednosti za environmentálne škody, aké sú podmienky poistného plnenia,

- ako sa vyvíja portfólio poistných zmlúv od zavedenia produktu do portfólia (počet zmlúv a predpísané ročné poistné),
- aký je maximálny možný limit poistného krytia,
- akým spôsobom klient môže osloviť poisťovateľa a aké informácie budú od neho požadované?

V prieskume trhu sme oslovili všetkých 7 poisťovateľov, ktorí aktuálne tento typ poistenia ponúkajú. V termíne do 30.4.2020 nám odpovedali poisťovne:

- KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group
- Union poisťovňa, a. s.
- UNIQA poisťovňa, a.s.

Pri ostatných poisťovniach sme pri komparácii vychádzali z dostupných informácií a materiálov na ich webových stránkach. Poisťovacie inštitúcie ponúkajúce poistenie zodpovednosti za environmentálne škody na slovenskom trhu k 30.4.2020 sú:

- Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.
- Colonnade Insurance S.A., pobočka poisťovne z iného členského štátu
- Generali Poist'ovňa, a. s.
- KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group
- KOOOPERATIVA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group
- Union poisťovňa, a. s.
- UNIQA poisťovňa, a.s.

Pri porovnaní systémov poistenia v jednotlivých krajinách Európy sme využívali najmä legislatívu príslušných krajín a odborné články medzinárodných poisťovacích spoločností. K praktickej časti bola po zhromaždení a preštudovaní potrebných zdrojov urobená analýza, popis systémov, ich komparácia a dedukciou boli vyvedené jednotlivé výhody a nevýhody. Syntézou predchádzajúcich záverov a poznatkov bol potom vytvorený konečný záver.

Pri písaní diplomovej práce sme využili programy MS Word a MS Excel. Preklady cudzojazyčných textov boli urobené pomocou Google Translate, slovníkov a vlastnej práce autora.

3 Analýza environmentálneho poistenia

3.1 Súčasný stav trhu environmentálneho poistenia na Slovensku

Ďalšia kapitola tejto diplomovej práce sa venuje výsledkom analýzy environmentálneho poistenia na poistných trhoch Slovenska a Európy. Hlavný cieľ, čiastkové ciele a metódy použité pri analýze sme uviedli v časti 2 tejto diplomovej práce.

3.1.1 Charakteristika systému

Slovensko v minulosti nepatrilo ku krajinám, ktoré mali rozvinutú environmentálnu politiku a celospoločenský záujem o ochranu životného prostredia. Prispeli k tomu roky komunistického režimu, v ktorom bol kladený dôraz na ťažbu nerastných surovín, ťažký priemysel a extenzívne zvyšovanie výroby, pričom na prírodu sa nebral ohľad. V 90. rokoch 20. storočia bolo preto životné prostredie v pomerne zlom stave. Dnes je už situácia optimistickejšia, mimo iného vplyvom celosvetového trendu a aj členstvom Slovenska v EÚ. Dôsledkom bola nutnosť dodržiavať európske právne normy, ktoré sprísnila pravidlá na ochranu prírody, a tiež sa zvýšil záujem podnikateľov a občanov o environmentálnu problematiku.

V roku 2007 bol v Slovenskej republike v súvislosti s ochranou životného prostredia prijatý zákon č. 359/2007 Z.z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o prevencii a náprave EŠ“). Zákon predstavuje implementáciu smernice ELD v legislatíve SR. Tento zákon priniesol novú zásadu zodpovednosti za jej vznik a to zásadu *znečisťovateľ platí*. V zmysle tejto zásady podnikateľský subjekt, ktorý spôsobí environmentálnu škodu (pôvodca), je za túto škodu finančne zodpovedný. Táto zásada zároveň vytvára tlak na podnikateľské subjekty, aby vytvorili a aplikovali opatrenia a postupy eliminujúce riziko vzniku environmentálnych škôd.

Zákon o prevencii a náprave EŠ okrem práv a povinností prevádzkovateľov pri prevencii a náprave environmentálnych škôd ďalej stanovuje úlohy orgánov verejnej správy a vyvodenie zodpovednosti v prípade nesplnenia zákonných povinností zo strany prevádzkovateľov.

K minimálnym požiadavkám na náhradu environmentálnej škody, ktoré stanovuje vyššie menovaný zákon, patria požiadavky v oblasti preventívnych opatrení a v oblasti

nápravných opatrení. Pod preventívnymi opatreniami rozumieme také opatrenia, ktoré musí prevádzkovateľ nevyhnutne vykonať na odvrátenie bezprostredne hroziacej environmentálnej škody. Ide o náklady, ktoré nemajú súvislosť s vylepšením alebo údržbou výrobných a prevádzkových zariadení.

Naopak, v situácii ak už nastala environmentálna škoda, prevádzkovateľ je povinný vykonať také opatrenia, aby obnovil zasiahnuté prírodné zdroje (voda, pôda, chránené druhy a biotopy) do stavu, v ktorom sa nachádzali pred vznikom škody. Ak takáto obnova nie je možná, prevádzkovateľ musí zabezpečiť adekvátne náhrady znečisteného prírodného zdroja. K nápravným opatreniam patria:

- opatrenia primárnej nápravy,
- opatrenia doplnkovej nápravy,
- opatrenia kompenzačnej nápravy.

K opatreniam primárnej nápravy patria nástroje, pomocou ktorých sa dosiahne obnova poškodených prírodných zdrojov alebo funkcií do základného stavu alebo do takmer základného stavu.

Ak nie je možné dosiahnuť obnovu poškodených prírodných zdrojov alebo ich funkcií prostredníctvom primárnej nápravy, prevádzkovateľ je povinný vykonať doplnkovú nápravu. Jej účelom je obnoviť prírodné zdroje aspoň v podobnej úrovni, ktorú by mali dotknuté prírodné zdroje v ich základnom stave. Takúto obnovu je možné vykonať aj v odlišnej lokalite, než na akej bola spôsobená environmentálna škoda.

Opatrenia kompenzačnej nápravy zahŕňajú kompenzáciu dočasných strát prírodných zdrojov a ich funkcií od momentu znečistenia až do úplnej obnovy prírodných zdrojov. Kompenzačná náprava nezahŕňa finančnú náhradu pre verejnosť.

Všetky vyššie spomenuté opatrenia sú spojené so vznikom nákladov, ktoré znáša prevádzkovateľ, a to aj v prípadoch, ak ich vykonalo Ministerstvo životného prostredia SR, krajské alebo obvodné úrady životného prostredia. Všetky náklady môžu byť spätne vymáhané od prevádzkovateľa v exekučnom konaní.

Povinnosť zabezpečiť si dostatočné finančné krytie pre prípad uplatnenia nárokov vyplývajúcich zo zodpovednosti za environmentálnu škodu ukladá § 13 zákona o prevencii a náprave EŠ. Tento paragraf nadobudol účinnosť až 1. júla 2012. Finančné krytie prevádzkovateľa musí zahŕňať náklady na preventívne aj nápravné opatrenia na odstránenie

environmentálnej škody, ktorá môže byť spôsobená v dôsledku jeho činnosti. Toto finančné krytie musí prevádzkovateľ držať nepretržite po celý čas prevádzkovania jeho pracovnej činnosti.

Výška finančného krytia prevádzkovateľa musí zodpovedať výške predpokladaných nákladov na preventívne a nápravne opatrenia vrátane analýzy rizika a nákladov na odstránenie poškodenia životného prostredia. Za stanovenie dostatočnej výšky finančného krytia je zodpovedný samotný prevádzkovateľ. Pri stanovení prihliada najmä na predpokladané riziko vyplývajúce z jeho činností, ktoré stanoví odborne spôsobilá osoba v rámci analýzy rizík, ďalej na predpokladané náklady na navrhnutie, manažment a realizáciu preventívnych a nápravných opatrení na odstránenie environmentálnych škôd a monitoringu.

Zákon nestanovuje konkrétnu formu finančného krytia zodpovednosti za environmentálnu škodu, preto sa okrem poistenia za finančné krytie považujú aj iné nástroje, ktoré sme rozobrali v časti 1.6.

Prevádzkovateľ je povinný najneskôr do 100 dní od vydania povolenia na pracovnú činnosť preukázať príslušnému orgánu (Obvodný úrad životného prostredia) spôsob finančného krytia svojej zodpovednosti za environmentálnu škodu. Okrem toho je povinný preukázať výšku predpokladaných nákladov na preventívne a nápravne opatrenia na odstránenie environmentálnej škody a bezodkladne písomne informovať príslušný orgán o všetkých zmenách tohto krytia.

3.1.2 Možné poistné riešenia

Poisťovne pôsobiace na slovenskom poistnom trhu ponúkajú dvojaký charakter krytia zodpovednosti za vzniknuté škody na životnom prostredí, a síce krytie, ktoré má charakter verejnoprávny, a krytie s charakterom súkromnoprávny.

Zodpovednosť za environmentálnu škodu má verejnoprávny charakter, to znamená, že je určovaná na základe zákona a v správnom konaní. Rozsah zodpovednosti za environmentálne škody je daný zákonom a samotná škoda musí spĺňať definíciu v zmysle zákona a musí byť spôsobená pracovnou činnosťou poisteného v zmysle zákona o prevencii a náprave EŠ. Tento charakter poistenia poskytuje plnohodnotné poistné krytie v súvislosti s platnou legislatívou o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a náprave EŠ.

Naopak súkromnoprávny charakter má zodpovednosť za škodu na životnom prostredí, čiže na majetku a zdraví obyvateľstva, ktorá bola spôsobená prevádzkovou činnosťou poisteného.

Prehľadné porovnanie rozdielov medzi všeobecnou zodpovednosťou za škodu na životnom prostredí a zodpovednosťou za environmentálnu škodu v zmysle zákona 359/2007 Z.z. uvádzame v prílohe 2.

Pred účinnosťou zákona o prevencii a náprave EŠ na slovenskom poistnom trhu chýbal produkt, ktorý by pokrýval či už nároky vyplývajúce zo zodpovednosti za škody na životnom prostredí alebo zo zodpovednosti za environmentálnu škodu. V ponukách poisťovní boli viaceré druhy poistenia zodpovednosti za škody spôsobené tretím osobám, napríklad:

- poistenie zodpovednosti za škody na živote a/alebo zdraví,
- poistenie zodpovednosti za škody na veci,
- poistenie zodpovednosti za iné majetkové škody,
- poistenie zodpovednosti za finančné škody, ktoré nevznikli ako následky škody na živote, zdraví a/alebo veci.

Ani jeden z vyššie spomínaných druhov poistenia zodpovednosti nevyhovoval požiadavkám vyplývajúcim zo zákona.

Až po roku 2008 postupne vznikali produkty poistenia zodpovednosti za škody spôsobené náhlym a náhodilým znečistením životného prostredia. Tieto produkty v rôznych prispôbených formách ponúkali poisťovne Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s., UNIQA poisťovňa, a.s., KOOOPERATIVA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group a Generali Poisťovňa, a. s.. Tieto poistné produkty neponúkali poisťovne voľne pre všetkých svojich klientov. Poisťovne uzatvárali tieto produkty podľa charakteristík konkrétneho klienta - na základe analýzy rizika, vyhodnotenia pravdepodobnosti nastátia škody na životnom prostredí a rozsahu možných škôd. Environmentálne poistenie bolo teda ušité priamo na mieru klienta, pričom poisťovne brali do úvahy jeho špecifiká a zároveň aj potreby. Konečná podoba zmluvy však bola výsledkom často dlhých rokovaní medzi prevádzkovateľom a zástupcami poisťovne.

Najväčší vplyv na rozvoj poistenia environmentálnych škôd v Slovenskej republike malo prijatie smernice ELD. Motiváciou na prijatie tejto smernice boli najmä stúpajúce počty znečistených a znehodnotených miest v krajinách EÚ. Ako sme už spomínali

v predchádzajúcich častiach tejto práce, znečistenie predstavuje zdravotné riziká pre obyvateľstvo krajín, ale aj možnú stratu biodiverzity. EÚ týmto spôsobom stanovuje predpoklady na prevenciu a nápravu vzniknutých environmentálnych škôd pre jednotlivé členské štáty. V zmysle smernice pod environmentálnou škodou rozumieme:

- škoda na chránených druhoch a prirodzených biotopoch, ktorá má závažné nepriaznivé účinky na dosahovanie alebo udržiavanie priaznivého stavu takýchto biotopov alebo druhov,
- škoda na vode, ktorou sa rozumie akákoľvek škoda, ktorá má závažné nepriaznivé účinky na ekologický, chemický a kvantitatívny stav vôd,
- škoda na pôde, ktorou je akákoľvek kontaminácia pôdy, ktorá predstavuje závažné riziko pre ohrozenie zdravia obyvateľstva a ekosystému ako celok.

Nie všetky typy škôd na životnom prostredí sú odstrániteľné podľa zodpovednostného princípu a mechanizmu. Pri uplatňovaní zodpovednostného princípu je potrebné identifikovať znečisťovateľov, a to minimálne jedného, optimálne všetkých znečisťovateľov. Následne je nutné pripraviť spôsob, ktorým bude vymedzená a následne vyčíslená vzniknutá škoda. Poisťovatelia musia byť schopný nájsť príčinnú súvislosť medzi identifikovanými znečisťovateľmi a vzniknutou environmentálnou škodou a uviesť ju pri šetrení. Nakoľko nie je vždy možné jednoznačne určiť pôvodcu činnosti, ktorá vyvolala negatívny environmentálny dopad, zodpovednostný mechanizmus nemusí byť pri každej situácii najlepším nástrojom na riešenie vzniknutých environmentálnych škôd. Platí to najmä v prípade veľkých rozsiahlych znečistení.

ELD sa nevzťahuje na škody na majetku súkromných osôb, na životoch a zdraví obyvateľstva a taktiež sa nevzťahuje na ekonomické straty, ktoré by mohli nastať v dôsledku znečistenia životného prostredia. Preto smernica nemá vplyv na existujúce práva poškodených v týchto prípadoch.

Poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu je aj na svetovom poistnom trhu málo rozšíreným poistením. Pravdepodobne práve preto smernica EÚ, ktorou sa riadi aj slovenský zákon, neukladá povinnosť uzavrieť toto poistenie. Slovenský zákon však s touto možnosťou počíta, čo vyznieva trochu paradoxne.

Vzhľadom na úspešný lobbying zo strany poisťovacích spoločností pôsobiacich na Slovensku boli doposiaľ zamietnuté všetky návrhy na zákonnú povinnosť environmentálneho poistenia pre všetkých prevádzkovateľov, ktorí svojou činnosťou

vyvolávajú hrozbu vzniku environmentálnych škôd. Identifikovali sme viaceré dôvody, prečo je tomu tak.

Poisťovne nemajú dostatok štatistických údajov, skúseností s rizikom a s rozsahom možných škôd, ktoré môžu byť nezriedka podľa nášho názoru nevyčísliteľné. Dôsledkom je obrovský tlak, ktorý je vyvíjaný na poisťovne, aby tvorili dostatočne veľké množstvo kapitálu na krytie týchto rizík. Napriek tejto skutočnosti na slovenskom trhu existujú produkty poistenia zodpovednosti za environmentálne škody a poisťovne vedia pripraviť pre podnikateľské subjekty poistné riešenia tak, aby podľa zákona bola finančne pokrytá ich zodpovednosť za prípadnú škodu na životnom prostredí.

Predmetom poistnej zmluvy sú najmä náklady na preventívne a nápravné opatrenia v rozsahu §13 zákona o prevencii a náprave EŠ. Nejedná sa teda o krytie environmentálnej škody spôsobenej konkrétnemu poškodenému subjektu, ale o pokrytie finančných nákladov, ktoré prevádzkovateľ musel objektívne vynaložiť na prevenciu škôd alebo na nápravu už vzniknutých škôd, a to bez ohľadu na to, či boli vykonané samotným prevádzkovateľom alebo si ich bude regresovať štát v zastúpení príslušných orgánov verejnej správy. Poistenie môže byť na základe požiadavky záujemcu rozšírené aj krytie ďalších nákladov, ktoré mu vzniknú v príčinnej súvislosti s environmentálnou škodu. Napríklad sa môže jednať o technické náklady, pod ktorými rozumieme náklady na prešetrenie vzniknutej škody alebo náklady na vypracovanie znaleckých posudkov a podobne. Týmto spôsobom si vie klient prispôsobiť poistenie svojim potrebám.

Z poistenia zodpovednosti za environmentálne škody sú vylúčené také škody, ktoré boli spôsobené úmyselne alebo v dôsledku vedomého nedbanlivého zaobchádzania alebo správania zo strany poisteného subjektu. Taktiež sú z poistenia vylúčené škody, o ktorých vedel samotný prevádzkovateľ ešte pred uzatvorením poistenia. Poisťovne v tomto druhu poistenia uplatňujú dojednanie spoluúčasti, ktorou sa prevádzkovateľ spolupodieľa na finančnom krytí svojej zodpovednosti. Poisťovňa má nárok výšku dojednanej spoluúčasti vymáhať od poisteného po skončení šetrenia a výplate poistného plnenia na účet poškodeného subjektu. Dojednávanie spoluúčasti je štandardom pri takmer všetkých typoch neživotného poistenia na slovenskom trhu.

Poisťovne v zmluvách štandardne stanovujú aj maximálnu možnú výšku poistného plnenia za určitý, presne vymedzený druh škody. V poistnej zmluve sú uvedené aj podrobné

podmienky, tzv. zmluvné dojednania alebo klauzuly, na základe ktorých poisťovňa poskytne poisťné plnenie.

Poistenie zatiaľ predstavuje jediný prostriedok s výnimkou vlastných zdrojov, prostredníctvom ktorého si môže prevádzkovateľ účelne zabezpečiť finančné krytie záväzkov vyplývajúcich z legislatívnej úpravy zodpovednosti za environmentálne škody.

3.1.3 Porovnanie poisťovní

V tejto časti práce sa budeme zaoberať podrobnejšou analýzou poistenia zodpovednosti za environmentálne škody u jednotlivých poisťovateľov, ktorý ponúkajú tento typ poistenia na slovenskom trhu.

Poisťovne tento poisťný produkt neponúkajú štandardne všetkým záujemcom. Prístup poisťovní k jednotlivým potenciálnym klientom je individuálny, často v procese upisovania rizika a prípravy poisťnej zmluvy je aj priama konzultácia so zaisťovateľom poisťovne.

Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.

Prvou poisťovňou, ktorá ponúkla na slovenský trh poisťný produkt tohto poistenia, bola poisťovňa Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s. Je to najväčšia komerčná univerzálna poisťovňa na Slovensku. Patrí medzi poisťných lídrov na Slovensku aj vo svete už niekoľko desaťročí. Poisťovňa Allianz – Slovenská poisťovňa, a.s. ponúka poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu od roku 2008.

V zmysle platných všeobecných poisťných podmienok sú v rámci rozsahu poistenia kryté nároky vyplývajúce zo zodpovednosti za environmentálnu škodu spôsobenú skutočným únikom znečisťujúcich látok v súvislosti s poistenou činnosťou alebo výrobkom poisteného, pričom škoda môže nastať:

- v mieste prevádzky poisteného, napríklad únik odpadových látok znečistí pôdu, na ktorej prevádzkovateľ podniká,
- mimo miesta prevádzky poisteného, napríklad únik odpadových látok cez pôdu do neďalekého vodného zdroja,
- na zdraví a na majetku tretích osôb, napríklad únik amoniaku, ktorý spôsobí škodu na zdraví tretích osôb v obytnej zóne v blízkosti prevádzky poisteného.

Súčasťou tohto poistenia je i náhrada nákladov občianskeho súdneho konania, náhrada nákladov na bezodkladné preventívne opatrenia a technických nákladov. Náklady na bezodkladné preventívne opatrenia poisťovateľ uhradí v prípade, ak poistený informoval o ich aplikácii počas prvého nasledujúceho pracovného dňa odo dňa ich prijatia.

Poisťovňa Allianz – Slovenská poisťovňa, a.s. definuje environmentálnu škodu rovnako ako je definovaná v zmysle zákona.

Poisťovňa pripravuje tento druh poistenia na základe vyplneného rizikového dotazníka k environmentálnemu poisteniu, pričom poisťná zmluva je väčšinou pripravená priamo na mieru klienta. K správne posúdeniu rizika môže ďalej vyžadovať doplňujúce podklady ako sú napríklad rizikové správy alebo obhliadka priamo v mieste prevádzky klienta. Poisťovňa taktiež môže využiť doplňujúce informácie, ktoré získava na internetových stránkach prevádzkovateľov. Všetky tieto informácie pomáhajú poisťovateľovi vytvoriť si čo najreálnejší obraz o klientovi, správne vyhodnotiť jeho rizikovosť a pripraviť zodpovedajúce poisťné krytie.

V prípade poisťovne Allianz – Slovenská poisťovňa, a.s. hodnotíme pozitívne fakt, že spoločnosť neprebrala tento produkt zo svojej materskej spoločnosti, ale produkt pripravila samostatne, čím sa dokázala viac priblížiť podmienkam a potrebám slovenského poisťného trhu. Ako mierne negatívum hodnotíme fakt, že potenciálny klient nemá možnosť výberu rozsahu poisťného krytia. Krytie je širšie ako vyžaduje zákon, čo sa odráža aj vo výške poisťného.

Výhody	Nevýhody
široký rozsah poisťného krytia aj nad rámec zákona	klient nemá možnosť prispôsobenia poisťného krytia svojim potrebám
náhrada nákladov občianskeho súdneho konania	
krytie škôd na zdraví a majetku tretích osôb	

Tabuľka 3 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti Allianz – Slovenská poisťovňa, a.s. (zdroj: vlastné spracovanie)

Generali Poisťovňa, a.s.

Generali Poisťovňa, a.s. pôsobí na slovenskom trhu už 20 rokov. Je univerzálnym poisťovateľom poskytujúcim produkty životného aj neživotného poistenia, či už fyzickým

alebo právnickým osobám. Aktuálne je tretou najväčšou neživotnou poisťovňou na Slovensku.

Poistenie environmentálnej zodpovednosti od Generali Poisťovne, a.s. sa vzťahuje na právnym predpisom stanovenú zodpovednosť poisteného za environmentálnu škodu spôsobenú činnosťou poisteného alebo vzťahmi z tejto činnosti priamo vyplývajúcimi, ak poistený v zmysle všeobecne záväzných právnych predpisov za environmentálnu škodu zodpovedá. Poistenie v zmysle všeobecných poisťných podmienok poisťovne zahŕňa v rozsahu všeobecne záväzných environmentálnych:

- a) náklady na preventívne opatrenia,
- b) náklady na primárnu nápravu,
- c) náklady na doplnkovú nápravu,
- d) náklady na kompenzačnú nápravu,

ak je poistený tieto náklady povinný v zmysle environmentálnych predpisov vynaložiť. Predpokladom vzniku práva na poistné plnenie z poistenia je, aby škodová udalosť nastala počas doby trvania poistenia. Súčasne aj jej prvé overiteľné zistenie musí nastať počas doby trvania poistenia.

Rozsah krytia, ktorý poisťovňa ponúka, je nastavený v súlade s požiadavkami zákona. To znamená, že poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu sa vzťahuje na náklady na preventívne opatrenia a nápravné opatrenia. Na rozdiel od konkurenčných poisťovateľov neponúka krytie škôd na majetku a zdraví poškodených osôb nad rámec zákona.

Poisťovňa má taktiež menej skúseností s týmto typom poistenia, nakoľko ho zaviedla do svojho portfólia až v priebehu roka 2014.

Výhody	Nevýhody
súčasťou krytia sú náklady obhajoby	chýba krytie škôd na majetku a na zdraví
rozsah krytia presne zodpovedá zákonným požiadavkám	málo skúseností s týmto typom poistenia
	nie sú voľne dostupné informácie, nutné osloviť priamo poisťovňu

Tabuľka 4 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti Generali Poisťovňa, a.s. (zdroj: vlastné spracovanie)

Colonnade Insurance S.A., pobočka poisťovne z iného členského štátu

Poisťovňa Colonnade Insurance S.A., pobočka poisťovne z iného členského štátu využíva skúsenosti nadnárodnej finančnej skupiny Fairfax Financial Holdings, patriacej medzi svetových lídrov v oblasti poistenia a zaistenia. Špecializuje sa na neživotné poistenie, ktoré je určené nielen pre individuálnych klientov, ale aj pre malé a veľké podniky. Na slovenskom trhu ma malý podiel.

Poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu ponúka finančnú ochranu pred škodami spôsobenými únikmi znečisťujúcich látok. Predmetný produkt poisťovňa vyvinula ako dôsledok povinností vyplývajúcich zo smernice ELD ako aj existujúcej lokálnej legislatívy. Poisťovňa sa zameriava na klientov pôsobiacich v oblasti výroby, energetiky a odpadového hospodárstva, ďalej farmaceutické a chemické spoločnosti, logistické spoločnosti a spoločnosti pôsobiace v stavebníctve.

Definícia environmentálnej škody v poistných podmienkach presne zodpovedá definícii v zákone o prevencii a náprave EŠ. Poistenie kryje škody definované legislatívou zahŕňajúce primárnu, doplnkovú a kompenzačnú nápravu, ďalej náklady na zmiernenie následkov a náklady na stanovenie výšky škody vrátane nákladov na prieskum a náklady obhajoby.

Z poistenia zodpovednosti za škodu má poistený taktiež právo, aby za neho poisťovateľ nahradil poškodeným uplatnené a preukázané nároky na náhradu škody alebo nákladov na jej zmiernenie, za ktoré je poistený právne zodpovedný a vyplývajú z:

- nákladov na vyčistenie vlastných pozemkov,
- škody na majetku alebo zdraví spôsobené znečistením životného prostredia spôsobeného na vlastnom pozemku alebo na pozemku tretej osoby,
- nákladov na vyčistenie pozemkov tretích osôb, ktoré vznikli v súvislosti s migráciou znečistenia z pozemku poisteného.

Výhodou oproti konkurenčným poisťovniam je krytie náhleho aj postupného znečistenia, poisťovňa medzi nimi nerozlišuje.

Výhody	Nevýhody
široký rozsah poistného krytia aj nad rámec zákona	rozsiahly a ťažko zrozumiteľný dotazník k poisteniu
krytie náhleho aj postupného znečistenia	klient nemá možnosť prispôbenia poistného krytia svojim potrebám
	selekcia klientov

Tabuľka 5 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti Colonnade Insurance S.A., pobočka poisťovne z iného členského štátu (zdroj: vlastné spracovanie)

KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group

KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group pôsobí na slovenskom trhu od roku 1994. Poisťovňa je súčasťou silnej medzinárodnej finančnej a poisťovacej skupiny Vienna Insurance Group. Začlenenie do tejto finančnej skupiny sa odzrkadlilo na náraste a intenzite obchodných aktivít poisťovne a na smerovaní spoločnosti v ostatných rokoch.

Produkt Poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu má poisťovňa vo svojom portfóliu od roku 2013. Vzhľadom na to, že cieľovou skupinou klientov sú pre KOMUNÁLNU poisťovňu, a.s. Vienna Insurance Group malí a strední podnikatelia a komunálna sféra, environmentálne poistenie nepatrí medzi ich nosné produkty. V čase prieskumu mala poisťovňa aktívnych niekoľko desiatok poistných zmlúv, pričom poistných kmeň zmlúv je už niekoľko rokov stabilizovaný.

Klient má na výber 3 balíčky poistného krytia, ktoré sa odlišujú rozsahom poistného krytia. Najširší balík Variant A – Excelent kryje zákonné náklady na nápravu environmentálnej škody, a to v mieste aj mimo miesta prevádzky klienta, ďalej kryje náklady na zmiernenie škodovej udalosti, technické náklady a ako benefit pre klientov aj všeobecnú zodpovednosť za škody na zdraví alebo za vecné škody spôsobené tretím osobám vyplývajúce z akéhokoľvek stavu znečistenia. Variant B – Standard kryje takmer rovnaký rozsah nákladov. Z krytia sú vylúčené iba náklady na vyčistenie, resp. dekontamináciu vlastných prevádzkových priestorov. Najužší balík krytia Variant C – Basic kryje iba náklady na nápravu environmentálnej škody v rozsahu zákona, ďalej náklady na zmiernenie škodovej udalosti a technické náklady.

Komunálna poisťovňa taktiež definuje environmentálnu škodu v rozsahu zákona. Štandardný maximálny limit poistného krytia, ktorý poisťovňa ponúka, je 500 000 Eur. V prípade neštandardnej požiadavky je poisťovňa ochotná rokovať aj o vyššom limite.

Podľa nášho názoru je najlepšou voľbou pre klienta Variant A – Excelent. Tento balík poistného krytia poskytuje krytie nákladov v zmysle zákona a taktiež prináša dodatočné krytie, ako napríklad škody na zdraví a majetku, ktoré vyplynú zo stavu znečistenia. Celkovo ako pozitívum hodnotíme fakt, že si klient môže vybrať medzi rôznymi balíkmi poistného krytia. Takto si vie klient zabezpečiť dostatočné finančné krytie zohľadňujúce potreby klienta a zákonné požiadavky, a zároveň optimalizovať náklady spojené s obstaraním tohto poistenia.

V prípade záujmu o toto poistenie musí klient vyplniť rizikový dotazník, na základe ktorého vie poisťovňa pripraviť cenovú ponuku a poistnú zmluvu.

Výhody	Nevýhody
krytie škôd na zdraví a majetku vyplývajúce zo znečistenia (nad rámec zákona)	málo voľne dostupných informácií, nutné osloviť priamo poisťovňu
v rámci škôd na zdraví krytá aj duševná ujma	
náhrada osobných výdavkov štatutárov alebo zamestnancov poisteného, ak musia byť prítomní na súde ako svedok na žiadosť poisťovateľa (200€ alebo 40€)	
možnosť výberu balíkov poistného krytia	

Tabuľka 6 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group (zdroj: vlastné spracovanie)

KOOPERATIVA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group

Patrí medzi najväčšie poisťovne na Slovensku so širokým portfóliom poistných produktov. Spolu s Komunálnou poisťovňou patrí do medzinárodnej poisťovacej skupiny Vienna Insurance Group. KOOPERATIVA poisťovňa, a. s. Vienna Insurance Group ponúka občanom, fyzickým a právnickým osobám viac ako 60 produktov životného a neživotného poistenia. Poskytuje služby takmer 1,5 miliónu klientov.

Klienti v prípade záujmu o poistenie zodpovednosti za environmentálne škody vyplňajú dotazník, v ktorom špecifikujú, či vo svojej prevádzke pracujú s nebezpečnými látkami ako napríklad chemikálie, azbest, horľaviny a podobne. Zúčastnení o poistenie taktiež špecifikujú aké preventívne opatrenia zabezpečili na predchádzanie škodám. Poistenie zodpovednosti poisťovňa uzatvorí iba v takom prípade, ak by klient v dôsledku svojej činnosti mohol spôsobiť škodu na životnom prostredí náhodne a nepredvídane. Poisťovňa sa vyhýba poisteniu klientov, ktorí ohrozujú životné prostredie priamo z podstaty svojej podnikateľskej činnosti. Jedná sa napríklad o prevádzky chemického priemyslu, pri ktorých existuje vysoká možnosť vzniku environmentálnej škody.

Poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu sa vzťahuje na zodpovednosť za environmentálnu škodu v rozsahu zákona a zároveň na zodpovednosť za škodu na zdraví a majetku fyzických osôb a na majetku právnických osôb, ktorá bola spôsobená činnosťou poisteného. Poistný produkt teda zahŕňa nad rámec zákona aj riziká ako napríklad súkromnoprávna zodpovednosť, škody spôsobené tretím osobám, ktoré vznikli počas prepravy znečisťujúcich látok, alebo prerušenie prevádzky poisteného vyplývajúce zo stavu znečistenia.

Výhody	Nevýhody
širší rozsah krytia oproti niektorým konkurenčným poisťovateľom	selekcia klientov
poistenie škôd pri preprave	
poistenie prerušenia prevádzky poisteného v dôsledku škody na životnom prostredí	
krytie škody spôsobenej postupným znečistením	

Tabuľka 7 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti KOOPERATIVA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group (zdroj: vlastné spracovanie)

Union poisťovňa, a. s.

Union poisťovňa, a. s., bola založená v roku 1992 a je jednou z najskúsenejších poisťovní na slovenskom trhu. Ponúka širokú škálu produktov životného, neživotného a individuálneho zdravotného poistenia pre individuálnych, ako aj firemných klientov. Od roku 1997 je dcérskou spoločnosťou najväčšej holandskej poisťovacej skupiny Achmea B.V.

Táto skutočnosť jej umožňuje čerpať rozsiahle skúsenosti a know-how zo všetkých druhov poistenia z viacerých krajín Európy.

Union poisťovňa, a. s. ponúka poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu formou pripoistenia k produktu poistenia všeobecnej zodpovednosti za škodu právnických osôb a fyzických osôb - podnikateľov. To znamená, že dojednanie zmluvy kryjúcej environmentálnu zodpovednosť je podmienené kúpou ďalšieho poistného produktu u tohto poisťovateľa. Toto považujeme za miernu nevýhodu oproti ostatným poisťovateľom, nakoľko uzatvorenie poistenia je pre klienta spojené s dodatočnými nákladmi na ďalšie druhy poistenia.

Definícia environmentálnej škody nie je v poistných podmienkach bližšie špecifikovaná, prípadne rozšírená oproti zákonnej definícii. Avšak definícia poistnej udalosti sa odvoláva priamo na príslušné právne predpisy, a síce poistnou udalosťou, s ktorou je spojený vznik povinnosti poisťovateľa plniť, je vznik environmentálnej škody alebo bezprostrednej hrozby environmentálnej škody, ak poistený za škodu zodpovedá v zmysle všeobecne záväzných environmentálnych právnych predpisov. Máme za to, že táto definícia je postačujúca, a teda konštatujeme, že rozsah poistného krytia plne pokrýva požiadavky zákona o prevencii a náprave EŠ.

Predpokladom vzniku práva na poskytnutie poistného plnenia je, že environmentálna škoda alebo bezprostredná hrozba environmentálnej škody vznikla počas doby trvania poistenia. Poisťovateľ nahradí za poisteného:

- a) environmentálnu škodu spôsobenú únikom znečisťujúcich látok v súvislosti s pracovnou činnosťou poisteného,
- b) náklady na nápravné opatrenia a/alebo preventívne opatrenia, ktoré boli vynaložené v dôsledku environmentálnej škody alebo bezprostrednej hrozby environmentálnej škody, ktorá vznikla v súvislosti s pracovnou činnosťou poisteného.

Maximálna výška poistného plnenia je stanovená na 50 000 Eur. Poistenie sa štandardne dojednáva so spoluúčasťou vo výške 10% z poistného plnenia, minimálne však 100 Eur.

Výhody	Nevýhody
rozsah krytia presne zodpovedá zákonným požiadavkám	minimum voľne dostupných informácií, nutné osloviť priamo poisťovňu
	málo skúseností s týmto typom poistenia
	pripoistenie k produktu poistenia všeobecnej zodpovednosti za škodu
	nekryje škodu na zdraví alebo živote, škodu spôsobenú poškodením, zničením alebo stratou vecí

Tabuľka 8 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti Union poisťovňa, a. s. (zdroj: vlastné spracovanie)

UNIQA poisťovňa, a.s.

UNIQA poisťovňa, a.s. je univerzálna poisťovňa poskytujúca široké spektrum životných a neživotných poistení pre súkromné osoby aj podnikateľov. Na poistnom trhu pôsobí od roku 1990. Aktuálne je štvrtou najväčšou poisťovňou v oblasti neživotného poistenia.

V UNIQA poisťovni, a.s. je takisto možné dojednať poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu formou pripoistenia k produktu poistenia zodpovednosti za škodu. Poisťovňa vypracovala pre tieto prípady klauzulu o pripoistení zodpovednosti za environmentálnu škodu, ktorou je dojednané odchýlenie od výluk stanovených vo všeobecných poistných podmienkach poisťovne. Touto klauzulou sa dojednáva, že poistenie sa vzťahuje aj na environmentálne škody na životnom prostredí spôsobené podnikateľskou činnosťou poisteného. V klauzule sú vylúčené škody spôsobené prevádzkami ako napríklad čističky odpadových vôd, prevádzky spracovávajúce odpad, uskladňovanie nebezpečných odpadov a konečné skladovanie odpadov všetkého druhu. UNIQA poisťovňa, a.s. toto pripoistenie poskytuje iba klientom už u nej poisteným alebo klientom, ktorí majú súčasne záujem aj o poistenie majetku alebo všeobecnej zodpovednosti za škodu podnikateľa. Vypracovanie ponuky poistenia prebieha na mieru klienta a vyžaduje si osobitný prístup a predloženie viacerých údajov priamo od klienta, ako napríklad vyplnený rizikový dotazník, prípadne rizikové správy.

Výhody	Nevýhody
rozsah krytia presne zodpovedá zákonným požiadavkám	minimum voľne dostupných informácií, nutné osloviť priamo poisťovňu
	selekcia klientov
	pripoistenie k produktu poistenia všeobecnej zodpovednosti za škodu

Tabuľka 9 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti UNIQA poisťovňa, a.s. (zdroj: vlastné spracovanie)

3.1.4 Výhody a nevýhody environmentálneho poistenia

Na základe predchádzajúcej časti 3.1.3 sme identifikovali základné výhody a nevýhody environmentálneho poistenia v porovnaní s ostatnými formami finančného zabezpečenia zákonnej zodpovednosti za environmentálne škody, ktorých grafický prehľad uvádzame v prílohe č. 3.

Za najväčšiu výhodu environmentálneho poistenia považujeme prevedenie rizika na poisťovateľa. Vďaka tomuto transportu môže podnikateľ realizovať iné transakcie, ako napríklad investovať finančné prostriedky do rozšírenia svojho podnikania alebo do inovácií, ktoré mu umožnia získať konkurenčnú výhodu na trhu. Podnikateľ si nemusí tvoriť vlastnú finančnú zásobu na riešenie prípadných nárokov vyplývajúcich z jeho zodpovednosti za environmentálne škody.

Ako ďalšiu významnú výhodu oproti ostatným formám zabezpečenia sme identifikovali schopnosť poistenia prispôbovať sa meniacej sa legislatíve v environmentálnej oblasti. Podnikateľ tak znižuje riziko, že by sa v budúcnosti mohol dostať do problémov v prípade, ak by došlo k novelizácii existujúcich právnych predpisov. Poisťovňa na seba preberá aj toto riziko a je zodpovedná za aktuálnosť poistenia a jeho súlad s legislatívou.

V porovnaní s inými poistnými produktami je poistenie environmentálnej zodpovednosti relatívne drahým produktom. Podľa nášho názoru toto môže byť častým dôvodom, prečo podnikatelia neriešia finančné zabezpečenie prostredníctvom poistenia. V prípade prevádzky viac exponovanej environmentálnym rizikám sa môžu k cene poistenia ešte pridať náklady súvisiace s obhliadkou miesta poistenia rizikovým manažérom alebo s vypracovaním rizikových správ, prípadne so získaním certifikátu.

Konštatujeme, že poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu je doposiaľ relatívne málo rozšírené, čo dokazujú aj informácie z nami oslovených poisťovní. Dôvodov sme identifikovali viacero. Environmentálne poistenie a posudzovanie týchto rizík je vysoko odborná problematika, ktorá nie je pochopiteľná a prístupná každému klientovi, resp. sprostredkovateľovi poistenia. Ak si klient nie je vedomý rizík, ktoré môžu zasiahnuť jeho podnikanie, nebude cítiť ani potrebu tieto riziká eliminovať alebo sa proti nim chrániť. Takisto na strane sprostredkovateľa môže vzniknúť bariéra v podobe nízkej ponuky tohto typu poistenia, ak sprostredkovateľ nemá dostatočné znalosti v tejto problematike a nie je schopný klientovi poskytnúť vhodné riešenie.

Ďalším dôvodom je, že množstvo firiem nesprávne posúdi riziká vzniku škody na životnom prostredí – podcenia ich. Domnievajú sa, že takáto škoda nenastane, a ak sa tak stane, musia sa vysporiadať so značnými nákladmi na zaistenie dekontaminácie a sanácie. Na toto často nebývajú ekonomicky, právne ani technicky pripravené. Spoločnosti tiež značne podceňujú výšku nákladov na sanáciu životného prostredia.

Za nízkym dopytom po environmentálnom poistení stojí aj fakt, že spoločnosti často nepoznajú svoje povinnosti, ktoré im vyplývajú z legislatívy. Nevedia o povinnosti finančného zabezpečenia pre prípad vzniku škody na životnom prostredí. Následne nevedia ani o existencii vhodných poistných produktov.

Posledným dôvodom tiež môže byť fakt, že spoločnosti nadhodnocujú účinnosť svojich preventívnych opatrení pre prípad vzniku environmentálnej škody. Z tohto dôvodu nepociťujú potrebu zvyšovať svoje finančné zabezpečenie prostredníctvom poistenia.

3.1.5 Možnosti využitia environmentálneho poistenia v prospech životného prostredia

Ako sme spomínali v predchádzajúcich častiach, pri hodnotení environmentálnych rizík poisťovateľa vychádzajú z komplexnej analýzy konkrétneho klienta. V modernom environmentálnom poistení majú rizikovní manažéri poisťovní znalosti a technické schopnosti potrebné na to, aby mohli aktívne zasahovať do rizikových prvkov na strane klienta.

Za najvhodnejšie riešenie v oblasti ochrany životného prostredia považujeme práve kombináciu ochrany prírody ex ante prostredníctvom právnych predpisov a štátnej regulácie

a kompenzáciu ex post zo strany znečisťovateľov. Environmentálne poistenie sa primárne zameriava na ex post riešenia dostatočného finančného zabezpečenia, avšak rovnako môže byť nástrojom ex ante ochrany prírody.

Len čo sa riziko náležite posúdi a ak sú splnené minimálne bezpečnostné požiadavky, poisťovateľ prostredníctvom svojich rizikových manažérov bude v ďalšej fáze spolupracovať s potenciálnym poisteným, aby sa toto riziko znížilo a aby sa posilnili stratégie, prostredníctvom ktorých by sa mohlo predchádzať stratám. Rizikovní manažéri disponujú odbornými znalosťami a v rámci rizikovej obhliadky môžu klientovi vykonať odporúčania smerujúce k zvýšeniu prevencie environmentálnych škôd. Ako príklad môže byť navrhnutá inovácia vo výrobnom procese eliminujúca vznik škodlivých emisií, návrh na zmenu používaných materiálov v prospech ekologicky šetrnejších alebo recyklovateľných, alebo návrh na preškolenie zamestnancov s cieľom zvýšiť povedomie o environmentálnych rizikách.

Fáza znižovania rizika zohráva veľmi dôležitú úlohu. Predchádzanie škodám na životnom prostredí by malo byť vždy jedným z hlavných cieľov každej environmentálnej politiky. Aj keď existencia primeraného poistného krytia môže mať ex post účinok v podobe finančnej kompenzácie environmentálnych strát, môže sa stať, že v dôsledku environmentálnej havárie budú poškodené prírodné zdroje, ktoré sú jedinečné a nenahraditeľné alebo neobnoviteľné. Z tohto dôvodu prevencia strát nadobúda veľký význam. Okrem toho, systémy prevencie ex ante majú jednoznačnú výhodu v znížení celkového rizika.

Po tejto fáze „prestavby“ rizika, v ktorej je spolupráca medzi poisťovateľom a poistencom zásadná, je environmentálne poistenie prispôsobené potrebám poisteného, a zároveň pomáha poisťovateľom lepšie riadiť ich riziká.

Záverom môžeme konštatovať, že environmentálne poistenie dokáže pomôcť pri ochrane životného prostredia, a to prostredníctvom odborného poradenstva zo strany poisťovní. Podobný benefit môžeme nájsť aj pri alternatívnom finančnom zabezpečení v podobe poisťovacích poolov. V prípade ostatných druhov finančného zabezpečenia, ako napríklad garančné fondy, kaptívne poisťovne alebo ERICAM, tento prvok absentuje.

3.2 Súčasný stav trhu environmentálneho poistenia vo vybraných krajinách Európy

Rozdielne prístupy k problematike environmentálnej zodpovednosti, ktoré prijali jednotlivé európske krajiny v rámci svojich národných legislatív, zvyšujú zložitosť tohto systému v rámci EÚ. Preto sa potenciálne environmentálne riziká pre podnikateľské subjekty líšia v závislosti od toho, v ktorej krajine podnikajúca spoločnosť pôsobí. To znamená, že rovnaké prípady znečistenia životného prostredia môžu byť riešené odlišne, a to v závislosti od krajiny, v ktorej sa škoda stala, a jej prístupu k presadzovaniu zodpovednosti za ňu. Takisto aj určenie sumy, ktorú bude musieť podnikateľ zaplatiť za nápravu environmentálnych škôd, je v kompetencii lokálnych orgánov jednotlivých členských krajín.

Smernica o environmentálnej zodpovednosti ELD predstavuje významný míľnik vo vývoji environmentálneho práva v Európe. Táto smernica však nebola historicky prvým právnym predpisom, ktorý riešil problematiku zodpovednosti za environmentálne škody. V niektorých členských štátoch, ako napríklad Nemecko, existovali už pred účinnosťou ELD lokálne právne predpisy. Tieto zákony účinné súčasne s ELD, smernica ich nenahrádza.

Jedným z kľúčových prvkov presadzovania práva sú zdroje, ktoré majú regulačné orgány k dispozícii. V čase ekonomickej krízy môžu verejné orgány znižovať počet zamestnancov, čo oslabuje ich schopnosť presadzovať nové nariadenia. Ekonomická klíma môže byť tiež zodpovedná za neochotu vlády príliš prísne presadzovať environmentálne predpisy. Potreba pomôcť priemyslu z recesie znamená, že prísny prístup k presadzovaniu právnych predpisov nemusí byť v čase ekonomickej krízy tou správnou cestou.

Bez ohľadu na činnosti v oblasti presadzovania právnych predpisov sú zmeny v právnych predpisoch pozitívnou hnacou silou rastúceho povedomia spoločností o ich environmentálnych zodpovednostiach, ktoré sú spojené so zvýšeným zameraním sa na celkovú zodpovednosť podnikov. Reputačné riziko je určite jeho veľká časť, pretože zákazníci, akcionári, investori a ďalšie zainteresované strany sa pri rozhodovaní čoraz viac zameriavajú na environmentálne správanie spoločností.

Veľmi dôležitým prvkom, ktorý ELD presadzuje, je koncepcia finančného zabezpečenia škôd na životnom prostredí. Aj keď samotná smernica je v platnosti už niekoľko rokov, samotná koncepcia je stále v začiatkoch v rámci celej EÚ. Čiastočný rozvoj spôsobila práve rastúca ekonomika po období finančnej a ekonomickej krízy z roku 2009, toto obdobie bolo významné a predstavovalo pre poisťovací priemysel dobré príležitosti. Mnohí považujú

poistenie za najzrejmšie a efektívne riešenie splnenia požiadaviek na finančné zabezpečenie environmentálnej zodpovednosti.

Trh environmentálneho poistenia je dobre rozvinutý vo Francúzsku, Nemecku, ale aj v ďalších krajinách EÚ. Avšak poisťovatelia sa až dodatočne zameriavali na „prevádzkové“ environmentálne riziká, teda riziká, ktorým spoločnosti čelia v dôsledku svojich prebiehajúcich obchodných aktivít. Cieľom by malo byť, aby sa tento druh poistenia na trhu posudzoval rovnako ako iné druhy poistenia, napríklad poistenie všeobecnej zodpovednosti za škodu alebo poistenie majetku.

Špecializovaní, medzinárodne pôsobiaci poisťovatelia v tomto sektore podnikli významné kroky pri sprístupňovaní tohto typu poistenia pre všetky spoločnosti bez ohľadu na veľkosť alebo priemyselné odvetvie. Na európskom poistnom trhu však stále existuje priestor pre rozvoj. Poistenie environmentálnych rizík určite nie je určené výlučne len pre veľké nadnárodné spoločnosti. Tento spôsob riadenia rizík z environmentálnej zodpovednosti si osvojila široká škála subjektov od malých rodinných firiem až po globálne organizácie. Najmä v sektore malých, stredných a rodinných podnikov vidíme najväčší potenciál na rast portfólia poisťovateľov.

Vo všeobecnosti európski poisťovatelia reagujú pozitívne na rozsah zodpovednosti stanovenej v ELD. Väčšina poisťovateľov ponúkajúcich poistenie environmentálnej zodpovednosti potvrdzuje, že ponúkajú dobré poistné krytie pre riziká spojené s ELD. Je však dôležité poznamenať, že poistenie nikdy nepokryje 100% záväzkov súvisiacich s touto smernicou pre všetky podnikateľské činnosti. Je to najmä z dôvodu výluk v poistnom krytí a existencie neistoty v oblasti možného vzniku environmentálnej škody. Na druhej strane rizikovní manažéri podnikateľov majú tendenciu prejavovať menší záujem o kúpu poistného krytia zodpovednosti vyplývajúcej z ELD. Tento nedostatok záujmu sa môže zvyšovať v prípade spomalenia hospodárstva.

Obrázok 6 ukazuje, ako európske krajiny hodnotia súlad svojho poistného trhu s ELD. Francúzsko, Nemecko, Taliansko a Švédsko majú dlhoročnú tradíciu zákonov podporujúcich ochranu životného prostredia, a preto majú pomerne vyspelý poistný trh na riešenie nárokov vyplývajúcich z poškodenia životného prostredia. Krajiny ako Veľká Británia majú menej rozvinutý trh environmentálnej zodpovednosti, a preto na ich trhu existuje v ponuke menej produktov poistenia environmentálnej zodpovednosti v porovnaní s vyspelými trhmi. Pokiaľ ide o stredoeurópske a východoeurópske krajiny, väčšina z nich stále ešte len rozvíja trh

poistenia všeobecnej zodpovednosti za škodu podnikateľov v dôsledku ich činnosti, z čoho vyplýva, že trh poistenia zodpovednosti za environmentálnu škodu je tiež ešte vo vývoji.

Obrázok 6 – Rozvinutosť trhu environmentálneho poistenia (zdroj: *Strategic risk: A guide to environmental liability in Europe*. Dostupné na: https://www.chubb.com/benelux-fr/_assets/documents/strategic-risk-guide-to-environmental-liability-in-europe.pdf)

Väčšina členských štátov EÚ sa rozhodla neuložiť povinnosť finančného zabezpečenia pre prípad vzniku nárokov zo zodpovednosti za environmentálnu škodu. Výnimkami sú Bulharsko, Česká republika, Grécko, Maďarsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko a Španielsko. Štáty Cyprus, Dánsko, Litva a Slovinsko zvážili, či uložiť povinné finančné zabezpečenie, ale v čase tvorby príslušnej legislatívy sa rozhodli, že tak neurobia. Práve zavedenie tejto povinnosti malo najväčší vplyv na rozvoj trhu s environmentálnym poistením v jednotlivých krajinách.

3.2.1 Česká republika

Politický a ekonomický vývoj v Českej republike je podobný a úzko spojený s vývojom na Slovensku. Záujem o ochranu životného prostredia bol v minulosti minimálny a až so vstupom Českej republiky do EÚ a zmenou zamerania hospodárstva z priemyselnej výroby na poskytovanie služieb rástol záujem o túto problematiku.

Česká republika nedodržala termín stanovený pre implementáciu ELD, čiže 30.4.2007. Smernica bola do legislatívy implementovaná až v roku 2008 zákonom č. 167/2008 Sb. o predchádzaní ekologickej ujmy a o jej náprave a o zmene niektorých zákonov. Povinný systém finančného zabezpečenia v Českej republike bol zavedený až neskôr, a to 1. januára 2013. Má zásadné podobnosti so systémom na Slovensku. Vzťahuje sa na prevádzkovateľov

podľa prílohy III ELD, pričom výška finančnej záruky vychádza z odhadovaných nákladov na nápravu environmentálnej škody.

Mechanizmy finančného zabezpečenia sa v zmysle českej legislatívy neobmedzujú iba na poistenie. Ako prvé musí podnik vykonať základné hodnotenie rizika, ktoré sa zameriava na indikatívne posúdenie zraniteľnosti činností, ktoré podnik vykonáva, voči životnému prostrediu. Ak celkový počet bodov prekročí 50, podnik musí vykonať podrobné posúdenie rizika, ktoré je zamerané na vypracovanie podrobných scenárov poškodenia životného prostredia a jeho dôsledkov. Výpočet nákladov na preventívne a nápravné opatrenia potom vychádza z tohto podrobného posúdenia rizika. Ak potenciálne náklady presiahnu 20 miliónov CZK, prevádzkovateľ si musí zaobstarat' finančné zabezpečenie.

Výnimky z požiadavky na finančné zabezpečenie existujú, ak má prevádzkovateľ registráciu v EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) alebo ak má prevádzkovateľ certifikovaný systém environmentálneho manažérstva podľa normy ISO 14000.

Na základe analýzy českého trhu ponúka produkty súvisiace so škodou na životnom prostredí osem poisťovní, čo je porovnateľný počet so slovenským trhom. Obvykle sa jedná o poistenie škôd spôsobených tretím stranám v dôsledku znečistenia životného prostredia. Väčšinou sa tiež jedná o znečistenie spôsobené haváriou, nie postupným znečistením. Výnimky tvorí poisťovňa Colonnade Insurance S.A., organizační složka, ktorá tak ako aj v iných štátoch, v ktorých pôsobí, aj v Českej republike ponúka poistenie škôd na životnom prostredí nielen pokiaľ sa týka tretích osôb, ale aj škôd na samotnom životnom prostredí.

Dopyt klientov po environmentálnom poistení sa zvyšuje, aj keď doposiaľ nie je príliš veľký. Na rastúcom záujme sa podieľa vedomie, že s implementáciou ELD je zodpovednosť a tým aj povinnosť platiť škody na podnikateľovi, nie na štáte.

3.2.2 *Nemecko*

Environmentálna zodpovednosť v Nemecku je rozdelená na tri hlavné zásady:

- *zásada predbežnej opatrnosti* – je zameraná predovšetkým na zabránenie alebo minimalizovanie možnosti znečistenia,
- *zásada znečisťovateľ platí* – znamená, že za náklady na vyčistenie bude zodpovedný každý, kto je zároveň zodpovedný za poškodenie životného prostredia,

- *zásada spolupráce* – znamená, že environmentálna politika sa musí rozvíjať v úzkej spolupráci s verejnými a súkromnými organizáciami.

Povinnosť chrániť životné prostredie je zakotvená v článku 20a nemeckej Ústavy. Nemecké právne predpisy v oblasti životného prostredia sa väčšinou riadia spolkovými zákonmi. Spravovanie a presadzovanie zákonov je však ponechané na 16 spolkových štátoch. V novembri 2007 vstúpil do platnosti Zákon o predchádzaní a náprave škôd na životnom prostredí (Umweltschadengesetz). Zákon veľmi úzko odráža znenie smernice.

Medzi dôležité federálne orgány patrí Federálne ministerstvo životného prostredia a Federálna agentúra pre životné prostredie. Zatiaľ čo Federálne ministerstvo definuje politickú agendu, Agentúra pre životné prostredie je zodpovedná za environmentálny výskum, plánovanie a správu.

Tento dvojstupňový systém sťažuje rizikovým manažérom zhodnotiť ich environmentálnu expozíciu. Nemecko je jedným z najkomplikovanejších trhov poistenia zodpovednosti za environmentálne škody, nakoľko na tomto trhu existuje množstvo regulačných opatrení. Poistné krytie je pre klientov dostupné, ale poisťovatelia sú vo všeobecnosti veľmi prísni, pokiaľ ide o ich podmienky poistenia.

Okrem vyššie spomínanému systému a kvôli tomu, že podnikateľská klíma je všeobecne zložitejšia, je Nemecko považované za environmentálny štát, čo znamená, že ochranu životného prostredia považuje za jednu zo svojich hlavných úloh. Verejná mienka v Nemecku je tradične veľmi citlivá na otázky životného prostredia. Aj preto riešeniu týchto otázok sa v tejto krajine venuje maximálna pozornosť.

Rovnako ako vo väčšine krajín, na ťažké strojárne a priemyselné spoločnosti (ako sú rafinérie, chemické závody a papierne), ktoré s väčšou pravdepodobnosťou spôsobia environmentálne škody, sa vzťahujú osobitné licenčné požiadavky. Ak je spoločnosť priamo zodpovedná za znečistenie, ktoré predstavuje nebezpečenstvo pre verejné zdravie a životné prostredie, orgány môžu podniknúť kroky vrátane vyčíslenia nákladov na nápravné opatrenia.

Nemecký spolkový najvyšší súd predovšetkým pozmenil pravidlá dokazovania pre potenciálnych navrhovateľov a zmenil dôkazné bremeno. Súdny tiež uplatnili na environmentálnu zodpovednosť pojem *povinnosť chrániť verejnosť*. Každý, kto vytvára nebezpečenstvo pre životné prostredie, má povinnosť prijať primerané opatrenia, aby zabránil poškodeniu zdravia alebo majetku tretích osôb. Podľa spolkového zákona o vode je každá

osoba, ktorá zavádza alebo vypúšťa látku do vody, ktorá mení jej fyzikálne, chemické alebo biologické zloženie, zodpovedná za takéto poškodenie.

V nemeckých zákonoch sú ukotvené ďalšie dve dôležité ustanovenia. Jedným z nich je, že je na uvážení štátu, či povolí prevádzkovateľovi vyhnúť sa zodpovednosti za škody na životnom prostredí splnením podmienok povolenia. Druhým je, že mimovládne organizácie sú oprávnené požadovať prijatie nápravných opatrení za škodu na životnom prostredí, aj keď nie sú ňou dotknuté.

3.2.3 *Francúzsko*

Aj pred prijatím ELD bolo francúzske environmentálne právo dobre rozvinuté. Francúzsko transponovalo smernicu v auguste 2008. Na rozdiel od iných krajín EÚ, neexistuje pre francúzske spoločnosti zákonná povinnosť zaobstarat' si finančné zabezpečenie proti environmentálnym rizikám.

V roku 2009 vstúpilo do platnosti nariadenie, ktoré bolo reakciou na ekologickú katastrofu v prírodnej rezervácii Coussouls de Crau spôsobenú v dôsledku prasknutia podzemného ropovodu. Náklady na čistenie a nápravné opatrenia v tejto rezervácii sa pohybovali okolo 20 miliónov EUR. V tomto prípade však francúzske súdy rozhodli, že prevádzkovateľ nebol viazaný striktnou zodpovednosťou v zmysle ELD a teda nebol finančne zodpovedný za vzniknuté škody. V dôsledku incidentu však boli upravené príslušné predpisy francúzskeho práva, a síce na ťažké priemyselné činnosti sa začal uplatňovať režim prísnej zodpovednosti. Režim prísnej zodpovednosti znamená, že dôkazné bremeno leží na prevádzkovateľovi, a teda prevádzkovateľ musí preukázať, že za incident nenesie zodpovednosť.

Táto ekologická katastrofa taktiež poskytla poisťovateľom ilustráciu pravdepodobných nákladov spojených so znečistením životného prostredia. V tomto prípade väčšina nákladov vznikla v dôsledku toho, že ropovod sa nachádzal na odľahlom mieste, takže pre prevádzkovateľa bolo komplikované dostať sa na miesto, kde vzniklo poškodenie potrubia a následne vykonať potrebné nápravné opatrenia.

Ďalej podľa francúzskeho práva, ak má environmentálna škoda viac príčin, náklady na preventívne alebo nápravné opatrenia rozdeľuje príslušný orgán medzi prevádzkovateľov podľa toho, aká časť ich aktivít sa podieľala na poškodení alebo bezprostrednej hrozbe škody

na životnom prostredí. Ak sú napríklad dvaja zodpovední prevádzkovatelia a jedného z nich nie je možné identifikovať, druhý prevádzkovateľ vykoná iba časť opatrení, ktoré možno pripísať jeho činnosti. Následne príslušný francúzsky orgán prispeje zostávajúcimi nákladmi alebo environmentálna škoda nebude úplne sanovaná.

Veľké spoločnosti vo Francúzsku si dostatočne uvedomujú, že ELD zvýšila ich environmentálnu expozíciu, a teda aj ich poistné potreby. Tento fakt prispieva k stabilnému rastu na trhu environmentálneho poistenia. Celkovo je však využívanie špecifických environmentálnych poistných produktov francúzskymi priemyselnými spoločnosťami stále nízke. Najmä stredné podniky sa zvyčajne zdržia nákupu takého poistenia. Odhady naznačujú, že vo Francúzsku existuje aktuálne okolo 10 000 uzatvorených poistných zmlúv. S približne dvoma miliónmi priemyselných spoločností vo Francúzsku to naznačuje, že penetrácia zostáva nízka.

3.2.4 Veľká Británia

Environmentálne poistenie má na britskom trhu dlhú tradíciu siahajúcu až do 70. rokov 20. storočia. V tejto dobe bol záujem o produkty poistenia environmentálnej zodpovednosti malý, a to najmä z dôvodu, že vymáhateľnosť náhrad pri výskyte škody bola malá.

Smernica o environmentálnej zodpovednosti priniesla do právneho systému vo Veľkej Británii podstatnú zmenu, najmä v rozsahu zodpovednosti. Pred smernicou o environmentálnej zodpovednosti bolo možné kompenzovať na základe právnych predpisov iba náklady na nápravu, ako napríklad náklady na odstránenie znečistenia. Po transponovaní smernice je možné vymáhať aj doplnkové a kompenzačné náklady. Výška týchto nákladov bude závisieť od toho, na základe akého zákona sa regulátor rozhodne vymáhať kompenzačné a doplnkové opatrenia.

Základné právne normy, ktorými bola ELD implementovaná, sú The Environmental Damage (Prevention and Remediation) Regulations 2009, SI 2009/153 a The Environmental Damage (Prevention and Remediation Regulations) (Wales) Regulations 2009, SI 2009/995.

Vo Veľkej Británii je vyžadované povinné poistenie alebo iné finančné zabezpečenie pre prípad vzniku zodpovednosti za škody na životnom prostredí pre podniky pôsobiace v odvetviach odpadového hospodárstva a dopravy palív po mori. Pre ostatné podnikateľské činnosti však finančné zabezpečenie povinné nie je.

Aj napriek dlhej tradícii je systém environmentálneho poistenia menej prepracovaný ako napríklad systém v Nemecku. Dôvodom je najmä nízke povedomie podnikov a spoločnosti o možnom rozsahu škôd a finančnej zodpovednosti vyplývajúcej z poškodenia životného prostredia.

3.2.5 Španielsko

Španielsko transponovalo ELD do svojej legislatívy zákonom o environmentálnej zodpovednosti č. 26/2007, ktorý nadobudol účinnosť dňa 23.10.2007. Španielsko zaviedlo povinnosť finančného zabezpečenia postupne vo viacerých krokoch a podľa nasledujúcej priority:

- činnosti v zmysle zákona 16/2002 z 1. júla (prioritná úroveň 1),
- hodnotenie nehodovosti v priemyselných zariadeniach (prioritná úroveň 2) a
- povinnosť analýzy možného rizika (prioritná úroveň 3).

Finančné zabezpečenie v zmysle zákonov však nepokrýva všetku zodpovednosť podľa ELD. Namiesto toho sa vzťahuje na: preventívne opatrenia a núdzové nápravné opatrenia; nápravné opatrenia realizované na biodiverzite, vode a pôde sú obmedzené iba na primárnu nápravu. Limit povinného finančného zabezpečenia je 20 miliónov EUR pri každej udalosti a v ročnom súhrne.

Existujú rôzne výnimky zo španielskeho záväzného režimu finančného zabezpečenia, z ktorých hlavné sú:

- nápravné opatrenia za vzniknutú škodu v zmysle normy UNE 150 008 nepresiahnu 300 000 EUR,
- nápravné opatrenia za vzniknutú škodu v zmysle normy UNE 150 008 budú v rozmedzí 300 000 až 2 000 000 EUR a prevádzkovateľ má osvedčenie EMAS alebo ISO 14001,
- a osoby, ktoré používajú prípravky na ochranu rastlín a biocídy na poľnohospodárske a lesnícke účely za predpokladu, že tieto výrobky a biocídy sú definované v špecifikovaných španielskych právnych predpisoch.

Výskum⁴¹ realizovaný v auguste 2011 spoločnosťou TNS Global Market Research zistil nedostatok znalostí o poistnej ochrane dostupnej na ochranu pred environmentálnymi rizikami. Ukázalo sa, že viac ako polovica španielskych podnikov nemala environmentálne finančné krytie. Vyše 30% spoločností uviedlo, že by neprijalo žiadne opatrenia na ochranu pred možnou environmentálnou haváriou. Spoločnosti uviedli, že ich poistenie všeobecnej zodpovednosti za škodu a im poskytuje dostatočnú ochranu environmentálnych rizík. Spoločnosť ACE Iberia však uviedla, že tieto produkty nespĺňajú požiadavky environmentálnej zodpovednosti. Výskum tiež odhalil, že úroveň informovanosti o ELD bola nízka, pričom 65% respondentov uviedlo, že nevedeli, že by španielska vláda mohla pre nich stanoviť povinnosť mať fond, kolaterál alebo poistenie na pokrytie následkov ich podnikania na životnom prostredí. Respondenti uviedli poistenie ako najpravdepodobnejšiu formu ochrany environmentálnych rizík, ktorú by zväžili výrazne pred ostatnými formami.

3.2.6 Švédsko

Švédsko vždy patrilo medzi krajiny so značne rozvinutou ochranou životného prostredia, čomu zodpovedá aj legislatíva. Pri implementácii ELD sa rozhodlo rozšíriť ochranu druhov a chránených území definovaných v smernici na všetky druhy chránené národným právnym poriadkom.

Hlavným zákonom regulujúci ochranu životného prostredia je Environmentálny kódex, v rámci ktorého bola 1.8.2007 implementovaná ELD.

Podľa švédskej environmentálnej legislatívy je každý podnikateľ, ktorý vykonáva činnosť ohrozujúcu životné prostredie, povinný prijať nevyhnutné opatrenia k prevencii havárií alebo znečistenia životného prostredia. Každý, kto spôsobí škodu, je zodpovedný za jej nápravu. Činnosti, ktoré by mohli byť pre životné prostredie nebezpečné, podliehajú povoleniu krajských organizácií alebo súdu. V legislatíve je pre takéto podniky zakotvená povinnosť uzatvoriť si poistenie.

Environmentálne poistenie má vo Švédsku charakter poistného fondu, z ktorého sú platené náhrady poškodeným v prípade vzniku škody na ich zdraví alebo majetku pokiaľ vinník nie je schopný sám danú škodu zaplatiť alebo pokiaľ nie je vinník známy. Z poistenia

⁴¹ ACE Group. *Strategic risk: A guide to environmental liability in Europe*. [online] 2011. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na: https://www.chubb.com/benelux-fr/_assets/documents/strategic-risk-guide-to-environmental-liability-in-europe.pdf

sanácie sa platí náhrada, pokiaľ je sanácia nariadená príslušným orgánom a znečisťovateľ nie je schopný platiť.

Dôsledkom povinnosti uzatvoriť environmentálne poistenie je rastúci trend ponuky poisťovateľov. Z 20 skúmaných poisťovní až 12 ponúka poistenie zodpovednosti za environmentálne škody.

Zo skúmaných krajín hodnotíme systém environmentálneho poistenia a legislatívu, na ktorej sa tento systém rozvíja, ako najlepší v Nemecku. Starostlivosť o životné prostredie tu má dlhú tradíciu a takmer každá z poisťovní zaoberajúca sa poisteniu podnikateľov má v ponuke poistenie pre prípad vzniku environmentálnej škody. S našimi závermi korešponduje aj správa Európskej komisie o efektívnosti implementácie ELD⁴². Podľa tejto správy je Nemecko ako jediný zo skúmaných štátov štátom s vyspelým trhom s environmentálnym poistením.

Na základe predchádzajúcich zistení sme identifikovali u každej skúmanej krajiny jednu najsilnejšiu a jednu najslabšiu stránku trhu s environmentálnym poistením v príslušnej krajine. Prehľad uvádzame v prílohe č. 4.

3.3 Hodnotenie environmentálnych rizík v sektore malých a stredných podnikateľov

Podnikanie je hnacím motorom inovácií, nástrojom prispôsobovania sa, meradlom rozvoja ekonomiky krajiny a schopnosti udržať krok so svetovými ekonomickými lídrami. Najmä malé a stredné podniky (ďalej len „MSP“) sú oporami ekonomiky, predstavujú kľúčový zdroj zamestnanosti, sú nositeľmi sociálnej a regionálnej integrácie a sú inkubátorom podnikateľských nápadov. Sú zárukou vyššej efektívnosti trhovej ekonomiky a trvalo udržateľného rastu. Na zmeny a riziká vyplývajúce z charakteru podnikateľského prostredia však reagujú najcitlivejšie zo všetkých subjektov ekonomiky.

MSP sa na rozdiel od veľkých podnikov orientujú na miestny trh, svojím zákazníkom poskytujú špecifický sortiment. Pre MSP je charakteristická aj ich flexibilita, majú schopnosť pružne reagovať na meniaci sa trhovú dopyt a prispôbovať sa jeho aktuálnej

⁴² Európska komisia. Study on the implementation effectiveness of the environmental liability directive (eld) and related financial security issues. [online]. 2009. [cit.15.3.2020]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/environment/enveco/others/pdf/implementation_efficiency.pdf

úrovni. K výhodám MSP taktiež patrí prechovávanie osobného vzťahu k zákazníkovi, k zamestnancom a aj k dodávateľom a odberateľom. Medzi ďalšie výhody MSP patrí jednoduchá organizačná štruktúra, nižšie požiadavky na schopných riadiacich pracovníkov a možnosť rozvíjania podnikateľských zručností rodinných príslušníkov v rámci rodinného podnikania.

Známou skutočnosťou je, že MSP majú obmedzený prístup k niektorým finančným zdrojom. Z tohto dôvodu ich možno považovať za vysoko rizikové podniky s krátkou životnosťou. Hlavným zdrojom financovania sú buď interné zdroje, teda financovanie prostredníctvom odpisov alebo zisku, alebo externé zdroje. K externým zdrojom patria verejné zdroje, ako napríklad štátne fondy alebo fondy EÚ a bankové úvery. V súčasnosti existujú aj alternatívne kapitálové zdroje, ako napríklad venture kapitál alebo financovanie prostredníctvom Business Angels, vďaka ktorým majú MSP viac možností financovania, ako tomu bolo na prelome storočí.

Vzhľadom na to, že pre MSP je náročné získať dostatočné finančné prostriedky na pokrytie ich prevádzkových nákladov, môžeme len ťažko predpokladať, že by boli schopné vytvárať si vlastné finančné rezervy pre prípady vzniku environmentálnych rizík.

Práve sektor malých, stredných a prípadne aj rodinných podnikov môže patriť medzi najohrozenejšie podniky v súvislosti s environmentálnymi rizikami. V prípade vzniku nárokov zo zodpovednosti za environmentálne škody môžu byť MSP vážne ohrozené, môžu byť nútené svoje aktivity obmedziť alebo im môže hroziť až zánik. Ako sme spomínali v prvej kapitole, aj únik nebezpečných látok a znečistenie menšieho územia môže spôsobiť škody v hodnote niekoľko desiatok tisíc Eur. MSP nemusia mať pre tieto situácie pripravenú dostatočnú rezervu, nemusia dosahovať ani dostatočné zisky, prípadne ani nie je v ich možnostiach takúto rezervu tvoriť a vznik environmentálnej škody môže byť pre ne likvidačný. V takejto situácii považujeme za optimálne riešenie práve dojednanie poistenia zodpovednosti za environmentálne škody.

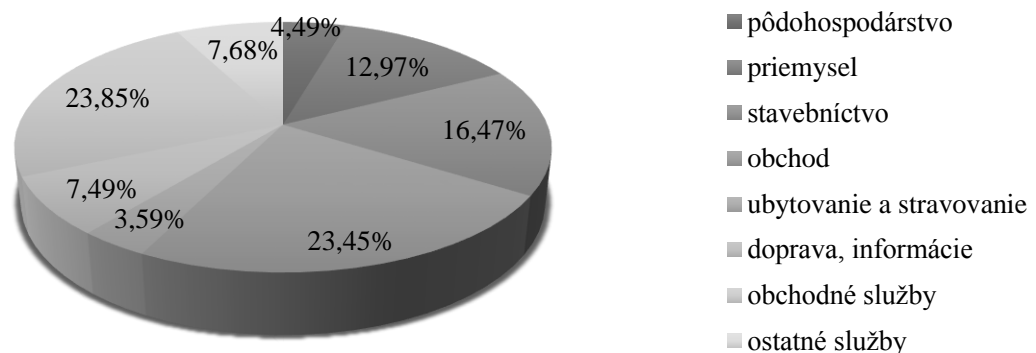
Vychádzajúc z prieskumu, ktorý sme podrobne rozobrali v časti 3.1.3 tejto diplomovej práce, na poisťovanie MSP sa zameriava na slovenskom trhu iba KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group.

V súčasnosti teda existujú na slovenskom trhu poisťovatelia, ktorí sú pripravení poskytovať pre MSP produkt poistenia zodpovednosti za environmentálne škody, ktorý je kompromisným riešením medzi rozsahom poistného krytia a výškou nákladov na poistenie.

Napríklad produkt ENVIROPLUS od KOMUNÁLNEJ poisťovne, a.s., variant C – Basic poskytuje poisťnú ochranu zodpovedajúcu legislatívnym požiadavkám zákona o prevencii a náprave EŠ. Ostatné doplnkové pripoistenia neobsahuje, vďaka čomu je v porovnaní s ostatnými variantmi tohto poistenia lacnejší, a teda pre MSP dostupnejší.

V prípade, ak by vyčíslenie maximálnej environmentálnej škody, ktorú podnik môže spôsobiť, rizikovým manažérom bolo nízke, tento fakt by opäť mal pozitívny dopad na konečnú cenu poistenia. V prípade požiadavky klienta na nižší poisťný limit by bola cena poisťného o niečo nižšia v porovnaní s viac environmentálne exponovaným podnikom.

Neposledným faktorom, ktorý ovplyvní rizikovú expozíciu MSP, je samotná podnikateľská činnosť. V samotnej ELD sú v prílohe III špecifikované podnikateľské činnosti, ktoré striktne spadajú pod účinnosť tejto smernice. Slovenská legislatíva túto prílohu preberá, avšak konkrétne činnosti, ktoré musia uzatvoriť poistenie svojej zodpovednosti za environmentálne škody striktne nedefinuje. Každý z dotazovaných poisťovateľov pri cenotvorbe prihliada na podnikateľskú činnosť klienta. Ak klient pôsobí v sektore priemyselnom, je u neho vyšší predpoklad vzniku environmentálnej škody ako u klienta pôsobiaceho v sektore služieb, ako napríklad finančné poradenstvo alebo poskytovanie IT služieb.

Graf 2 – Odvetvová štruktúra MSP v roku 2016 (zdroj: Slovak Business Agency. *Malé astredné podnikanie v číslach v roku 2016.* [online]. 2016. [cit.15.3.2020]. Dostupné na: http://www.sbagency.sk/sites/default/files/image/msp_v_cislach_v_roku_2016_final_v_20_10_2017_002.pdf)

Na základe odvetvovej analýzy Slovak Business Agency identifikovala odvetvovú štruktúru MSP v roku 2016. Z grafu 2 môžeme vidieť, že v priemyselnom sektore pôsobí 13% MSP. K odvetviám viac exponovaným voči environmentálnym rizikám sú aj pôdohospodárstvo (používanie hnojív a náhodné znečistenie podzemných vôd), doprava a informácie (znečistenie prostredia pri doprave výfukovými plynmi) a stavebníctvo (znečistenie stavebným odpadom, hlučnosť). Súhrnne v týchto odvetviach pôsobí iba 34%

MSP. Dôvodom je najmä vysoká kapitálová náročnosť na začatie podnikania v týchto odvetviach. Ostatné odvetvia považujeme za menej rizikové z pohľadu škôd na životnom prostredí, aj keď ich vznik nie je možné celkom vylúčiť.

Môžeme teda konštatovať, že približne dve tretiny MSP pôsobia v odvetviach s nízkou environmentálnou expozíciou. Tento fakt môže byť ďalším z argumentov, prečo je prínosný špecializovaný produkt poistenia environmentálnej zodpovednosti pre sektor MSP. Nižšia expozícia by sa mala pretransformovať aj do zodpovedajúceho poistného krytia, výšky potrebného limitu krytia a v neposlednom rade aj do ceny poistenia. Takto upravený produkt by mohol byť pre klientov atraktívnejší a celkovo by posilnil rast na trhu environmentálneho poistenia.

Aktuálne poisťovatelia na slovenskom trhu neuplatňujú takéto špecializovanejší pohľad na MSP. Pri dopyte MSP na uzatvorenie environmentálneho poistenia postupujú poisťovatelia v podstate identicky ako pri dopyte veľkého alebo nadnárodného podniku.

4 Diskusia výsledkov

Cieľom diplomovej práce bolo analyzovať a porovnať produkty poistenia zodpovednosti za environmentálnu škodu, ktoré poskytujú poisťovne na slovenskom trhu. Identifikovali sme jednotlivé výhody a nevýhody poisťných produktov.

Zo skúmania môžeme konštatovať, že od zavedenia zákonnej povinnosti finančného zabezpečenia environmentálnej zodpovednosti trh environmentálneho poistenia nezaznamenal významnejší rast. Rozšíril sa počet poisťovateľov poskytujúci tento typ poistenia. Pred implementáciou ELD ponúkali produkt podobný súčasnému poisteniu zodpovednosti za environmentálne škody iba poisťovňa Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s., UNIQA poisťovňa, a.s., KOOOPERATIVA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group a Generali Poisťovňa, a. s. V súčasnosti sa počet poisťovateľov rozšíril o tri ďalšie poisťovne.

Dôvodov, prečo po environmentálnom poistení nie je väčší dopyt, a to aj napriek stúpajúcemu záujmu o ochranu životného prostredia, sme identifikovali niekoľko. Na jednej strane stoja poisťovne, ktoré nemajú veľkú ochotu toto poistenie ponúkať a teda ani nesmerujú svoje marketingové kampane na podporu predaja tohto poistenia. Nakoľko poisťovne stále nemajú dostatok štatistických údajov, skúseností s rizikom a s rozsahom možných škôd, museli by vytvárať veľké množstvo kapitálu na krytie týchto rizík, čo by následne mohlo ohroziť ich rentabilitu a stabilitu. Tvorba takéhoto kapitálu by bola nutne spojená so zvyšovaním nákladov, čo by sa následne premietlo do zvýšenia cien pre klientov.

Na druhej strane je malý dopyt klientov, čo môžeme pripisovať vysokej cene poistenia a nedostatočnému povedomiu o hroziacich rizikách a ich následných finančných dopadoch na podnikateľský sektor.

Na základe analýzy jednotlivých produktov sa nám podarilo čiastočne vyhodnotiť najlepší poisťný produkt z pohľadu klienta. Dôvodom, prečo analýzu nemôžeme považovať za úplnú, je najmä fakt, že väčšina poisťovateľov nebola pri analýze súčinná a neboli ochotní sa zapojiť do prieskumu trhu. Pri analýze sme tak vychádzali iba z verejne dostupných informácií na internetových stránkach poisťovní, zo všeobecných poisťných podmienok, zvláštnych dojednaní alebo klauzúl a z dotazníkov k poisteniu. Poisťovne nám taktiež neposkytli k nahliadnutiu svoje cenníky poistenia zodpovednosti za environmentálnu škodu a informácie o vývoji portfólia tohto poistenia.

Napriek tomu sme dokázali poisťné produkty roztriediť do dvoch skupín. Prvá skupina sú produkty poskytujúce výrazne širší rozsah krytia a okrem verejnoprávneho charakteru environmentálnej zodpovednosti kryjú aj súkromnoprávne škody na zdraví a majetku tretích osôb. Druhou skupinou sú produkty poskytujúce rozsah krytia takmer presne kopírujúci požiadavky zákona o prevencii a náprave EŠ a širší rozsah neposkytujú.

Prvá skupina	Druhá skupina
Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.	Generali Poisťovňa, a. s.
Colonnade Insurance S.A., pobočka poisťovne z iného členského štátu	Union poisťovňa, a. s.
KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group	UNIQA poisťovňa, a.s.
KOOPERATIVA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group	

Tabuľka 10 – Poisťovne ponúkajúce poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu (zdroj: *vlastné spracovanie*)

Prvá skupina poisťovateľov poskytuje poisťné krytie, ktoré poskytuje dobrú finančnú ochranu v prípade vzniku nárokov zo zodpovednosti za environmentálnu škodu. Za najlepší produkt z hľadiska šírky krytia považujeme ENVIRO MAX od KOOPERATIVA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group.

Poisťovateľom z druhej skupiny by sme odporúčali doplnenie niektorých doplnkových nákladov ako napríklad krytie škôd na zdraví a majetku vyplývajúce zo znečistenia, prípadne krytie škôd spôsobených postupným znečistením.

Identifikovali sme viacero výhod environmentálneho poistenia ako takého oproti ostatným formám finančného zabezpečenia. Za najväčšiu výhodu považujeme možnosť prevedenia rizika z podnikateľského subjektu na poisťovateľa. Podnikateľ tak nie je nútený vytvárať si vlastné finančné rezervy v plnej výške na pokrytie prípadných škôd. Namiesto toho môže finančné zabezpečenie „splácať“ v čase v podobe platenia poisťného. Zvyšné finančné prostriedky môže využiť na realizáciu transakcií, ktoré by sa inak neuskutočnili, a prostredníctvom ktorých môže svoje podnikanie rozvíjať.

Ďalšou výhodou, ktorej pripisujeme dôležitosť, je prispôsobovanie sa meniacej legislatíve. Zákon o prevencii a náprave EŠ, rovnako aj ELD, môžu byť časom novelizované. Podnikateľský subjekt je povinný sledovať zmeny zákonov a prispôbiť sa, ak takáto zmena bude mať dopad na jeho činnosť. Poistenie zodpovednosti za

environmentálne škody sa priamo vzťahuje na požiadavky legislatívy, a teda v prípade zmeny tejto legislatívy sa poistenie „automaticky“ prispôsobí (poisťovateľ aktualizuje znenie poistných podmienok). Podnikateľovi teda odpadá povinnosť neustále monitorovať zmeny v legislatíve a znižuje svoje riziko, že by sa v budúcnosti dostal do problémov s novými predpismi.

Za najväčšiu nevýhodu, ktorá je zároveň aj najväčšou prekážkou rozvoja trhu s týmto poistením, je relatívne vysoká cena oproti iným poistným produktom. Podnikatelia necítia potrebu dostatočne sa chrániť pre prípad vzniku finančných nárokov. Pravdepodobne je to aj z dôvodu, že od zavedenia ELD na území Slovenska sa ekologická katastrofa väčšieho charakteru zatiaľ nevyskytla.

Na základe predchádzajúcich zistení nie je možné očakávať výraznejší rast dopytu po environmentálnom poistení a rozvoj trhu tohto typu poistenia.

Druhým čiastkovým cieľom bolo analyzovať systém poistenia zodpovednosti za environmentálne škody na Slovensku a vo vybraných krajinách Európy.

Zo skúmaných krajín má najprepracovanejší systém Nemecko. Environmentálne poistenie poskytuje takmer každý poisťovateľ, ktorý sa zaoberá poistnými produktami pre podnikateľov. Zároveň aj povedomie a starostlivosť o životné prostredie je na vysokej úrovni. Náš záver sa zhoduje aj so správou Európskej komisie o efektívnosti implementácie ELD. Vysoko pozitívne hodnotíme aj systém vo Švédsku. Menšiu výhradu máme iba k cenovému nastaveniu, ktoré pôsobí na klientov odradzujúco a z tohto dôvodu sa trh s environmentálnym poistením nemôže viac rozvíjať.

Na základe analýzy a komparácie systémov skúmaných krajín schvaľujeme zavedenie povinného finančného zabezpečenia v jednotlivých krajinách. Povinnosť finančného zabezpečenia podľa nášho názoru podporila dopyt po environmentálnom poistení. Poisťovatelia by nemali produkt priveľmi predražovať a nemali by vyžadovať neúmerne množstvo informácií alebo analýz, pretože to môže záujemcov skôr odradiť. Odporúčali by sme taktiež zlepšiť dostupnosť relevantných informácií na internetových stránkach poisťovateľov, ako napríklad vysvetlenie dôležitosti environmentálneho poistenia, pre koho je poistenie potrebné, príklady škôd, ktoré sú kryté poistením, poistné limity a prípadne aj sadzby poistného. Niektoré poisťovne už v súčasnosti poskytujú informácie (napríklad Colonnade Insurance S.A., pobočka poisťovne z iného členského štátu alebo KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group), avšak v stále relatívne oklieštenej

podobe. Inšpiráciu by mohli poisťovne čerpať napríklad z internetových stránok nemeckých poisťovní.

Rast záujmu po environmentálnom poistení môže podporiť aj prísne postihovanie vinníkov environmentálnych škôd – znečisťovateľov.

Posledným cieľom bolo posúdenie prístupu poisťovateľov v sektore malých a stredných podnikov. Poukázali sme na dôležitosť riešenia finančného zabezpečenia pre prípad vzniku zodpovednosti za environmentálne škody práve prostredníctvom poistenia v prípade MSP. Ako inštitúcie s obmedzeným prístupom k finančným zdrojom patria medzi najohrozenejšie podniky v súvislosti s environmentálnymi rizikami. V prípade vzniku nárokov zo zodpovednosti za environmentálne škody MSP nie sú so svojej podstate schopné takéto nároky uspokojiť z vlastných zdrojov. Preto dojednanie poistenia zodpovednosti za environmentálne škody považujeme za optimálne až nevyhnutné riešenie.

Poisťovateľom pôsobiacim na slovenskom poistnom trhu odporúčame zvážiť vznik špecializovaného produktu poistenia environmentálnej zodpovednosti pre MSP. Ako najdôležitejšie argumenty uvádzame:

- potenciál nižších škôd na životnom prostredí z dôvodu menších prevádzok,
- nízke vlastné zdroje na pokrytie nákladov súvisiacich s poistením,
- odvetvia, v ktorých MSP prevažne pôsobia, sú menej exponované voči environmentálnym rizikám.

Záver

Skúmanou problematikou našej diplomovej práce bolo environmentálne poistenie ako jeden zo spôsobov riešenia finančnej zodpovednosti podnikateľov za environmentálne škody. Na problematiku sme sa pozreli v rozsahu slovenského poistného trhu a vybraných krajín Európy.

Prenos finančných dôsledkov environmentálnych rizík na poistný trh by mal byť pre spoločnosti kľúčovým faktorom bez ohľadu na to, či ho právne predpisy podporujú alebo nie. Aj keď mnohé spoločnosti pravdepodobne nebudú toto poistenie vyhľadávať, pokiaľ nebudú nútené zákonnými alebo zmluvnými požiadavkami. Je však zrejmé, že s rastúcou informovanosťou o environmentálnych rizikách sa bude zvyšovať aj dopyt po riešeniach v podobe environmentálneho poistenia.

Spoločnosti, ktoré si uvedomujú dôležitosť týchto rizík a potrebu ich strategického riadenia, uznávajú aj to, že environmentálne poistenie môže byť účinným a efektívnym prostriedkom na podporu tejto stratégie.

V smernici o environmentálnej zodpovednosti sa podarilo oveľa viac zamerať pozornosť na dôsledky poškodenia životného prostredia, najmä s ohľadom na prírodné biotopy a chránené druhy, teda biodiverzitu ako takú. Zavedenie doplnkových a kompenzačných nákladov na nápravu je dôkazom tohto základného zamerania a ukazuje, že finančné dôsledky škôd na životnom prostredí sú v rámci tohto režimu vážnejšie. Zavedenie prísnej zodpovednosti je ďalším dôležitým vývojom, ktorý nahrádza potrebu dokázať zavinenie alebo nedbanlivosť mnohých „regulovaných“ priemyselných odvetví.

Environmentálne poistenie je relatívne mladým produktom, ktorého vznik siaha do 70. rokov 20. storočia. Povinnosť finančného zabezpečenia pre prípad vzniku zodpovednosti za environmentálne škody je v slovenskej legislatíve zakotvená od 1.7.2012. Zavedenie tejto povinnosti pomohlo k rozvoju tohto poistenia na Slovensku. Aj napriek aktuálnej stagnácii môžeme predpokladať postupný rast dopytu zo strany podnikateľov. Výrazne by pomohlo aj zavedenie špecializovaných produktov zameraných na konkrétne sektory a skupiny podnikateľov ako napríklad sektor automobilovej dopravy alebo MSP.

Hlavný cieľ ako aj čiastkové ciele práce sa nám podarilo naplniť. V štvrtej kapitole práce uvádzame súhrn analýz, komparácií a zistení. Takisto sa nám podarilo potvrdiť významné postavenie a zdôvodniť potrebu existencie poistenia zodpovednosti za

environmentálne škody. V závere sme vykonali niekoľko odporúčaní, ktoré by mohli napomôcť rozvoju tohto typu poistenia na Slovensku a zatriktívniť ho pre potenciálnych klientov poisťovní. Konečný rozvoj však bude v kompetencii poisťovateľov a v ich záujme sa tomuto poisteniu venovať.

Význam environmentálneho poistenia bude v budúcnosti narastať. Jeho ponuka a aj dopyt zo strany podnikateľov bude samozrejmosťou, a to najmä z dôvodu aktivít na nadnárodných úrovniach, ktorých cieľom je dlhodobo udržateľný rozvoj spojený s prísnu ochranou životného prostredia. Spoločnosť si začína uvedomovať, že cieľom nie je iba technický pokrok, ale je potrebné zachovať aj životné prostredie v čo najlepšom stave pre budúce generácie.

Zoznam použitej literatúry

1. ADAMÍK, Pavel. Povinné poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu [online]. Bratislava: Verlag Dashöfer, vydavateľstvo, s. r. o., 2012. 23s. Dostupné na: https://www.dashofer.sk/download/zodpovednost_za_environmentalnu_skodu.pdf
2. BERLINER, Baruch. *Limits of insurability of risks*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1982. 118s. ISBN 0135367891
3. BUSENHART, Jürg a kol. *Insuring environmental damage in the European Union*. In: Swiss Re Technical publishing. Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2007. 45 s.
4. JÍLKOVÁ, Jiřina - ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *Environmentální pojištění*. Pojistné rozpravy č. 5: pojistně-teoretický bulletin. Praha: Česká asociace pojišťoven, 1999. 125s. ISSN 0862-6162.
5. KORAUŠ, Antonín. Environmentálne poistenie: Environmental insurance. In: *Manažérstvo životného prostredia 2007: zborník z konferencie so zahraničnou účasťou: Jaslovské Bohunice, 5. - 6. 1. 2007*. Žilina: Strix at VeV, 2007, s. 273-280. ISBN 978-80-89281-18-3.
6. KUBOVÁ, Pavla. Řešení environmentálních rizik prostřednictvím pojistných trhů. In: *Ekonomické listy: odborný vědecký časopis Vysoké školy ekonomie a managementu*. Praha: Centrum ekonomických studií VŠEM, 2016, 7(1), 3-13. ISSN 1804-4166.
7. KYSEĽOVÁ, Viera. Poistenie environmentálnych škôd. In: *Transfer inovácií: Internetový časopis o inováciách a priemysle*. [online]. Košice: Ústav technológií a manažmentu Strojníckej fakulty Technickej univerzity v Košiciach, 2014, 290/2014, 113-117. ISSN 1337-7094. Dostupné na: <https://www.sjf.tuke.sk/transferinovacii/pages/archiv/transfer/29-2014/pdf/113-117.pdf>
8. LASSA, Stefano. Environmental Liability in the European Union: How the (re)insurance industry is developing solutions in a fast-evolving context. In: *SCOR Global P&C Technical newsletter*. Paris: SCOR Global P&C, 2010. 09/2010, str. 1-6. ISSN 1967-2136
9. LISÝ, Ján. a kol. *Ekonomía*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2016. 624 s. ISBN 978-80-7552-275-7.

10. MAJTÁNOVÁ, Anna a kol. *Poistovníctvo*. Bratislava: Iura Edition, 2009. 327s. ISBN 978-80-8078-260-3
11. MANKIW, N. Gregory. *Principles of Economics*. 8th edition. Boston: Cengage Learning, 2018. 836 s. ISBN 978-1-305-58512-6.
12. MOLDAN, Bedřich – KLENER, Pavel. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí: situace v České republice*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1997. 307 s. ISBN 80-7184-434-9.
13. OECD. *Environmental Risks and Insurance: a comparative analysis of the role of insurance in the management of environment-related risks*. Paris: OECD. 90 s. ISBN 92-64-10550-6
14. RITSCHELOVÁ, Iva. Úvod do ekonomiky životního prostředí. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2002. 96 s. ISBN 8070444150.
15. ROMANČÍKOVÁ, Eva. Poist'ovne a životné prostredie. In: *FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie*. [online]. Bratislava: Fin Star, 2006. Marec 2016. ISSN 1339-5416. Dostupné na: http://www.derivat.sk/files/2016_casopis%20forfin/FF_2016_Marec_Romancik_Poistovne%20a%20ziv.prostredie.pdf
16. ROMANČÍKOVÁ, Eva. Environmentálne riziká v SR a možnosti ich financovania. In: *Řízení a modelování finančních rizik: sborník příspěvků ze 4. mezinárodní vědecké konference*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2008. 231-237. ISBN 978-80-248-1846-7.
17. SAMUELSON, Paul A. – NORDHAUS, William D. *Ekonomía II*. Bratislava: Bradlo, 1992. 419 s. ISBN 80-7127-031-8.
18. SEJÁK, Josef. Principy a metody oceňování životního prostředí. *Životné prostredie: revue pre teóriu a tvorbu životného prostredia*. Bratislava: Ústav krajinej ekológie SAV, 2002, 36(1), 10-13. ISSN 0044-4863.
19. SOUKUPOVÁ, Jana a kol. *Ekonomika životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2011. 330 s. ISBN 978-80-210.

20. TOŠOVSKÁ, Eva. Finanční zajištění právní odpovědnosti podnikatelských subjektů za ekologické škody. *Finance a úvěr*. [online]. 1998, 48(6), 345-356. ISSN 0015-1920. Dostupné na: http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2525_199806et.pdf
21. TYRAN, Jean-Robert – ZWEIFEL, Peter. Environmental Risk Internalization through Capital Markets (ERICAM): The Case of Nuclear Power. *International Review of Law and Economics*. 1993, 13, 431-444.

Legislatívne zdroje:

1. Smernica Európskeho parlamentu a rady 2004/35/ES z 21. apríla 2004 o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd. [online]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0035&from=EN>
2. Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí. [online]. Dostupné na: <https://www.epi.sk/zz/1992-17>
3. Zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. [online]. Dostupné na: <https://www.epi.sk/zz/2002-543>
4. Zákon č. 359/2007 Z.z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. Dostupné na: <https://www.epi.sk/zz/2007-359>
5. Zákon č. 39/2015 Z.z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. Dostupné na: <https://www.epi.sk/zz/2015-39>
6. Komplexný zákon o environmentálnej reakcii, kompenzácii a zodpovednosti z roku 1980. [online]. Dostupné na: [https://legcounsel.house.gov/Comps/Comprehensive%20Environmental%20Response,%20Compensation,%20And%20Liability%20Act%20Of%201980%20\(Superfund\).pdf](https://legcounsel.house.gov/Comps/Comprehensive%20Environmental%20Response,%20Compensation,%20And%20Liability%20Act%20Of%201980%20(Superfund).pdf)

Ostatné zdroje:

1. Európska komisia. Study on Analysis of integrating the ELD into 11 national legal frameworks, final report. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/eld_study.pdf

2. Európska komisia. Study on the implementation effectiveness of the environmental liability directive (eld) and related financial security issues. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/environment/enveco/others/pdf/implementation_efficiency.pdf
3. ACE Group. Strategic risk: A guide to environmental liability in Europe. [online]. Dostupné na: https://www.chubb.com/benelux-fr/_assets/documents/strategic-risk-guide-to-environmental-liability-in-europe.pdf
4. Slovak Business Agency. Malé astredné podnikanie v číslach v roku 2016. [online]. 2016. Dostupné na: http://www.sbagency.sk/sites/default/files/image/msp_v_cislach_v_roku_2016_final_v_20_10_2017_002.pdf
5. Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s. Poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu. Všeobecné poistné podmienky.
6. Colonnade Insurance S.A., pobočka poisťovne z iného členského štátu. Všeobecné poistné podmienky pre poistenie environmentálnych rizík Colonnade Insurance S.A. 01042014 – EnviroPro. [online]. Dostupné na: https://colonnade.sk/forms/dokumenty/06_vpp_poistenie_environmentalnych_rizik.pdf
7. Generali Poisťovňa, a. s. Všeobecné poistné podmienky poistenia zodpovednosti za environmentálnu škodu VPP ENVIRO 14.
8. KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group. Všeobecné poistné podmienky pre poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu – ENVIROPLUS / ENVIROKOMUNAL.
9. Union poisťovňa, a. s. Osobitné dojednania pre pripoistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu OD-SME-ES/1117.
10. UNIQA poisťovňa, a.s. Klauzula 05|017. Poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu.

Zoznam použitých obrázkov, grafov a tabuliek

Obrázok 1 – Schéma vzťahov medzi systémom ekonomiky a životného prostredia	12
Obrázok 2 – Poistiteľnosť rizika podľa Berlinera	19
Obrázok 3 – Poistiteľnosť rizika podľa OECD	20
Obrázok 4 – Vznik environmentálnej škody	26
Obrázok 5 – Znečistenie životného prostredia a poistenie	29
Obrázok 6 – Rozvinutosť trhu environmentálneho poistenia	61
Graf 1 – Spoločensky efektívna úroveň znečistenia	14
Graf 2 – Odvetvová štruktúra MSP v roku 2016	70
Tabuľka 1 – Prehľad metód mimotržového oceňovania environmentálnych škôd	18
Tabuľka 2 – Zoznam environmentálnych indikátorov v sektore dopravy – interakcie dopravy so životným prostredím	24
Tabuľka 3 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti Allianz – Slovenská poisťovňa, a.s.	48
Tabuľka 4 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti Generali Poisťovňa, a.s.	49
Tabuľka 5 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti Colonnade Insurance S.A., pobočka poisťovne z iného členského štátu.....	51
Tabuľka 6 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti KOMUNÁLNA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group	52
Tabuľka 7 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti KOOOPERATIVA poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group	53
Tabuľka 8 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti Union poisťovňa, a. s.	55
Tabuľka 9 – Porovnanie výhod a nevýhod poistenia environmentálne zodpovednosti UNIQA poisťovňa, a.s.	56
Tabuľka 10 – Poisťovne ponúkajúce poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu	73

Zoznam použitých príloh

Príloha č. 1

Zoznam použitých skratiek

EÚ	Európska únia
ELD	Smernica o environmentálnej zodpovednosti (Environmental Liability Directive)
EŠ	environmentálna škoda
MSP	malé a stredné podniky
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
FO	fyzická osoba
PO	právnická osoba

Rozdiely medzi všeobecnou zodpovednosťou za škodu na životnom prostredí a zodpovednosťou za environmentálnu škodu v zmysle zák. 359/2007 Z. z.

Všeobecná zodpovednosť za škodu (na životnom prostredí)	Zodpovednosť za environmentálnu škodu v zmysle zák. 359/2007 Z. z.
Súkromnoprávny charakter	Verejnoprávny charakter
Poškodeným (a oprávneným) je vlastník hmotného statku (najmä nehnuteľnosti)	Poškodeným (a oprávneným) je štát
Hradí sa skutočná škoda a ušlý zisk	Je aplikovaný systém primárnej, doplnkovej a kompenzačnej nápravy
Preferuje sa finančné odškodnenie Záleží na vôli vlastníka	Preferuje sa uvedenie do základného (pôvodného) stavu Záleží na rozhodnutí správneho orgánu
Nie je vyžadovaná účelová viazanosť prostriedkov získaných z náhrady škody	Prostriedky sú viazané na znovuobnovenie základného (pôvodného) stavu alebo uskutočnenie kompenzačných opatrení
Určovaná v občianskoprávnom konaní	Určovaná v správnom konaní
Iniciácia konania poškodeným	Iniciácia konania orgánom štátnej správy alebo na základe podnetu dotknutej FO alebo PO

Výhody a nevýhody environmentálneho poistenia

Výhody	Nevýhody
rastúci počet produktov a zvyšujúca sa konkurencia na trhu znižuje poistné	poistné je relatívne vysoké v porovnaní s inými poistnými produktami
prispôsobuje sa meniacej sa legislatíve a znižuje riziko podniku, že sa v budúcnosti dostane do problémov s novými predpismi	zmluvy sú časovo obmedzené, zvyčajne na 1 rok
prevedením rizika na poist'ovateľa umožňuje podnikateľskému subjektu vykonať transakcie, ktoré by sa inak neuskutočnili	časová náročnosť zisťovania všetkých informácií, aby sa poistenie uzatvorilo včas a daná transakcia sa mohla uskutočniť
uzatvorenie poistenia môže byť lacnejšie a jednoduchšie než jednanie o náhradách a poskytuje ochranu obom stranám	poist'ovateľ môže v zložitejších prípadoch požadovať vykonanie rizikovej obhliadky miesta, čo zaberie veľa času a môže byť finančne náročné
môže sa prispôbiť konkrétnej špecifickej situácii a subjektu	dojednanie zmluvy môže byť časovo náročné

Hodnotenie silných a slabých stránok u vybraných krajín Európy

Krajina	Silná stránka	Slabá stránka
Slovensko	včasné implementovanie ELD a zavedenie povinného finančného zabezpečenia environmentálnej zodpovednosti	menej rozvinutý trh environmentálneho poistenia, nízky dopyt aj ponuka
Česká republika	povinné finančné zabezpečenie environmentálnej zodpovednosti	menej rozvinutý trh environmentálneho poistenia
Nemecko	ukotvenie environmentálnej zodpovednosti vo viacerých zákonoch, zodpovedný prístup vlády aj verejnosti	neskoré implementovanie ELD
Francúzsko	vysoká úroveň environmentálnej legislatívy	neexistuje právna povinnosť finančného zabezpečenia pre prípad environmentálnej škody
Veľká Británia	dlhá tradícia environmentálneho poistenia	relatívne malý počet produktov na trhu
Španielsko	včasné implementovanie ELD do národnej legislatívy	nízke povedomie verejnosti o environmentálnych rizikách
Švédsko	vysoká úroveň environmentálnej legislatívy	vysoká cena environmentálneho poistenia